

Molander Camilla

Sukupuolen vaikutus nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen – systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Pro gradu
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Luokanopettajakoulutus
2021
22.11.2021

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Sukupuolen vaikutus nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen (Camilla Molander)

Pro gradu- tutkielma, 62 sivua, 2 liitesivua

Marraskuu 2021

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan sukupuolen vaikutusta nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen. Tutkielmassa huomioidaan mies- ja naissukupuoli sekä muunsukupuoliset. Tutkielma on toteutettu systemaattista kirjallisuuskatsausta käyttäen ja analysoitu sisällönanalyysillä. Aineistoon valikoitui 11 alkuperäistutkimusta, jotka käsittelevät muun muassa nuoruutta, sukupuolta, syrjäytymistä, vertaissuhteiden ongelmia ja sosiaalista selviytymistä. Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan nuoruutta, syrjäytymistä, syrjäytymisen riskitekijöitä, syrjäytymisen prosessinomaisuutta, sosiaalista syrjäytymistä, sukupuolta, maahanmuuttajataustaisia nuoria ja vertaissuhteiden ongelmia. Tutkielmassa nostetaan maahanmuuttajataustaiset nuoret esille omana lukunaan, sillä he näkyvät usein syrjäytyneiden nuorten tilastoissa korostuneesti, ja kohtaavat tilastojen valossa suhteellisen paljon sosiaalisen syrjäytymisen riskitekijöitä, kuten kiusaamista ja yksinäisyyttä.

Syrjäytymisen käsite on varsin kiistanalainen ja haastava määritellä, mutta Suomessa sillä tarkoitetaan muun muassa kasautunutta huono-osaisuutta, syrjäytymistä yhteiskunnallisesta osallisuudesta ja elämänhallintaan liittyviä monimuotoisia vaikeuksia. Syrjäytymistä koskevissa puheissa korostuu erityisesti syrjäytymisen prosessimaisuus, termin moninaisuus ja sen tarkastelu valtaväestöön suhteutettuna normaalista poikkeavana tilana. Sosiaalinen syrjäytyminen on omasta tahdosta riippumatonta sosiaalisten suhteiden ja kavereiden puutetta, siteettömyyttä, sivullisuutta ja sosiaalisen tuen puutetta. Näin ollen sosiaalinen syrjäytyminen on erityisesti sosiaalisista tilanteista ja sosiaalisista suhteista ulkopuolelle jäämistä.

Tutkielman tavoitteena oli saada tietoa siitä, millaisia vaikutuksia sukupuolella on nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen, ja miten vaikutukset suhteessa sosiaaliseen syrjäytymiseen eroavat sukupuolten välillä. Tutkielman aineistosta ilmenee, että miesten, naisten ja muunsukupuolisten sosiaaliseen syrjäytymiseen johtavat tekijät eroavat toisistaan. Sosiaalinen syrjäytyminen koskettaa useammin poikia ja nuoria miehiä, kuin tyttöjä ja nuoria naisia. Poikien elämässä on havaittu enemmän tekijöitä, jotka vahvistavat ongelmien kasautumista ja pysyvyyttä. Lisäksi poikien kohdalla riski antisosiaaliseen käyttäytymiseen on suurempi kuin tyttöjen kohdalla. Tutkielman aineiston mukaan muunsukupuoliset nuoret voivat yleisesti ottaen huonommin kuin cis-nuoret, ja he kohtaavat monenlaista syrjintää, joka vaikuttaa negatiivisesti heidän hyvinvointiinsa. Kiusaaminen ja syrjintä on yleisempää vähemmistöjä kohtaan. Erityisesti sukupuolivähemmistöt ovat alttiita syrjinnälle, kiusaamiselle ja häirinnälle. Kiusatuksi tuleminen, yksinäisyys, ulkopuoliseksi joutuminen, syrjintä sekä oman sukupuolen mahdollisesta salailusta johtuvat itsetunto- ja itseluottamusongelmat voivat johtaa sosiaalisen syrjäytymisen prosesseihin.

Avainsanat: kasvatustiede, systemaattinen kirjallisuuskatsaus, syrjäytyminen, sosiaalinen syrjäytyminen, syrjäytymisprosessi, nuori, sukupuoli

Sisältö

1 Johdanto	4
2 Tutkimusmenetelmä- ja kysymykset	7
2.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset	9
2.2 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus menetelmänä	10
2.3 Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen toteutus.....	11
2.4 Aineiston valinta.....	13
2.5 Aineiston kuvaus ja analyysi	14
3 Nuoruus	16
4 Syrjäytyminen	19
4.1 Nuoruus ja syrjäytyminen.....	20
4.2 Syrjäytymisen riskitekijät	22
4.3 Syrjäytyminen prosessina	24
4.4 Sosiaalinen syrjäytyminen	25
4.5 Vertaissuhteiden ongelmat.....	27
4.5.1 <i>Syrjintä ja torjunta</i>	28
4.5.2 <i>Kiusaaminen</i>	29
4.5.3 <i>Yksinäisyys</i>	31
4.5.4 <i>Marginalisaatio</i>	32
4.6 Maahanmuuttajataustaiset nuoret.....	33
5 Sukupuoli	35
5.1 Sukupuoli käsitteenä	35
5.2 Sukupuoli-identiteetti	37
5.3 Sukupuolienemmistö	38
5.4 Muunsukupuolisuus.....	38
6 Tutkimustulokset	40
6.1 Miestapainen sosiaalinen syrjäytyminen nuoruudessa.....	40
6.2 Naistapainen sosiaalinen syrjäytyminen nuoruudessa	44
6.3 Muunsukupuolisten sosiaalinen syrjäytyminen nuoruudessa	46
6.4 Sukupuolten väliset eroavaisuudet suhteessa sosiaaliseen syrjäytymiseen.....	48
7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	51
8 Pohdinta	53
Lähteet	55
Liite 1	63
Liite 2	64

1 Johdanto

Nuorten syrjäytyminen on ollut jo vuosia esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja poliittisessa päätöksenteossa. Käydyistä keskusteluista ja tehdyistä päätöksistä huolimatta, nuorten syrjäytymistä on tituleerattu viime vuosina ”Suomen suurimmaksi ongelmaksi” niin maamme valtamedioissa, kuten myös esimerkiksi Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry:n toimesta ja Suomen pelastusarmeijassa (Allianssi, 2021; Kaarttinen, 2019). Kyseessä on siis yksi vakavimmista hyvinvointiyhteiskuntaamme koskettavista haasteista, ja suuri nuorisoamme koskeva uhkakuva. Tulevana opettajana minua puhuttelee erityisesti heikommassa asemassa olevan lapsen ja nuoren tukeminen sekä tasapainoisen kasvun edesauttaminen. Olen huomannut, ettei luokanopettajakoulutuksessa puhuta paljoakaan lasten ja nuorten huono-osaisuudesta tai syrjäytymisestä. Kiusaamisesta on koulutuksessa ollut puhetta, mutta esimerkiksi syrjäytyminen vertaisryhmistä ei aina vaadi kiusaamistaustaa. Olenkin samaa mieltä Pentti Murron (1996) kanssa siitä, että lasten ja nuorten kanssa työskentelevät tarvitsevat tietoa syrjäytymisestä, syrjäytymisuhasta ja syrjäytymiskehityksestä, sekä tietoa syrjäytymisuhan alla elävien nuorten ongelmista sekä tukemisen mahdollisuuksista. (Murto, 1996.) Opettajankoulutus ei mielestäni tällä hetkellä vastaa tähän tarpeeseen. Jääkin siis yksinomaan opettajan omalle vastuulle paneutua aiheeseen, eikä tällainen järjestely edesauta Suomen nuorten keskinäistä yhdenvertaista asemaa.

Kandidaatin tutkielmani koski koulukoteja osana Suomen lastensuojelua. Koulukoti on usein viimesijainen sijoituspaikka nuorelle, joka voi huonosti. Halusin jatkaa samasta tematiikasta myös pro gradu -tutkielmassa, mutta tällä kertaa tarkensin näkökulmaani koskemaan nuorten sosiaalista syrjäytymistä suomalaisessa yhteiskunnassa. Sosiaalinen syrjäytyminen on yksi syrjäytymisen muodoista. Sen voi lyhyesti ja yksinkertaistaen tiivistää ryhmään kuulumattomuudeksi ja sosiaalisten tarpeiden täyttymättömyydeksi. Sosiaalinen syrjäytyminen on omasta tahdosta riippumatonta sosiaalisten suhteiden ja kavereiden puutetta, siteettömyyttä, sivullisuutta ja sosiaalisen tuen puutetta. (Lämsä, 2009; THL, 2019.) Tiivistyksestä huolimatta sosiaalinen syrjäytyminen on laaja, monimutkainen ja monisyinen ilmiö, ja tämän tutkielman aihetta oli tarpeen rajata entisestään. Valitsin tutkielman näkökulmaksi sukupuolen vaikutuksen nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen. Tutkielmassa huomioidaan mies- ja naissukupuoli sekä muunsukupuoliset. Pyrkimyksenä on avata syrjäytymisen ja sosiaalisen syrjäytymisen käsitteitä sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta.

Tämä pro gradu -tutkielma toteutetaan systemaattisena kirjallisuuskatsauksena. Näin ollen en itse kerää aineistoa, vaan hyödynnän tutkielmassa jo olemassa olevia valmiita tutkimuksia. Koen, että nuorten syrjäytymistä aiheena on tutkittu Suomessa jo sen verran paljon, että valmista aineistoa löytyy suhteellisen runsaasti, ja voin koota oman tutkimukseni näiden aiempien tutkimusten ja tulosten pohjalta. Systemaattisella kirjallisuuskatsauksella tarkastellaan tieteellisten tulosten kannalta vain relevantteja tutkimuksia ja tuloksia. Lisäksi systemaattinen kirjallisuuskatsaus on oiva tapa testata hypoteeseja, esittää tutkimusten tuloksia tiiviisti sekä arvioida tulosten loogisuutta. (Salminen, 2011.) Syrjäytyminen on aina kulttuurisidonnainen ilmiö, jonka termistö on niin ikään kulttuurisidonnaista, jonka vuoksi oma tutkimukseni koostuu pääasiallisesti suomalaisesta tutkimuksesta ja kirjallisuudesta. Näkökulmani koskee suomalaista yhteiskuntaa, joten suomalainen lähdeaineisto näkemykseni mukaan myös lisää tutkimukseni luotettavuutta.

Nuoruus on ikävaihe lapsuuden ja aikuisuuden välillä, ja nuoruuden kesto määritellään eri lähteissä eri tavoin. Suomen nuorisolain (1285/2016) mukaan, nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat, kun taas YK:n mukaan nuoria ovat kaikki 15–24-vuotiaat. Nuoruus, aivan kuten syrjäytymisenkin, on kulttuurisidonnainen käsite. Tilastoissa nuori henkilö määritellään biologisen ikänsä mukaisesti. (Finlex, 2021; Valtion nuorisoneuvosto, 2013). Tutkimusaiheen rajasin koskemaan 13–29-vuotiaita nuoria sekä Suomen nuorisolain mukaisesti, sekä sen vuoksi, että tutkimusaineistossani esiintyvien nuorten ikähajonta oli yläkouluikäisistä noin 13 vuotiaista jopa 27-vuotiaisiin nuoriin aikuisiin saakka. (Finlex, 2021.)

Uuden vuoden 2021 oppivelvollisuuslain mukaan, oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen asteen tutkinnon (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2020). Koulussa ja opiskeluissa pysyminen ehkäisee merkittävästi syrjäytymisuhan alle joutumista (Nurmi, 2011; THL, 2018). Suuri syrjäytymisvaara vaanii kuitenkin koulun päätyttyä. Sosiaali- ja terveysministeriön (2021) mukaan, ihminen on erityisen altis syrjäytymiselle elämän muutosvaiheissa, kuten koulun tai opiskelun, työsuhteen tai parisuhteen päättyessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2021.) Lisäksi mitä pidempään nuori on peruskoulun suorittamisen jälkeen syrjässä, sitä epätodennäköisimmin hän myöhemmin suorittaa ylioppilas- tai ammatillisen tutkinnon (Myrskylä, 2012). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2019) mukaan kun nuorilta itseltään kysytään syitä syrjäytymiselle, mainitsevat he tärkeimpänä ystävien puutteen (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [THL], 2019; Korkiamäki, 2014; Myllyniemi, 2014). Tästäkin syystä tutkimusaiheen rajaus koskemaan juuri nuorten sosiaalista syrjäytymistä tuntuu merkitykselliseltä.

Tutkielman pääpaino on sosiaalisen syrjäytymisen prosessissa, ja kontekstina on nuoruus, sukupuoli ja suomalainen yhteiskunta. Käsittelen lyhyesti myös sosiaalisen syrjäytymisen vaikutuksia yksilöllisellä tasolla, jotta syrjäytymisprosessista saa perusteellisen käsityksen. Sosiaalinen syrjäytyminen tunnetaan syrjäytymisen alakäsitteenä. Pääkäsitteitä tutkielmassa ovatkin syrjäytyminen, sosiaalinen syrjäytyminen, syrjäytymisriski, syrjäytymisprosessi, nuori, nuoruus, sukupuoli, monisukupuolisuus ja sukupuolivähemmistö. Alakäsitteitä puolestaan ovat huono-osaisuus, antisosiaalisuus, torjunta, syrjintä, kiusaaminen, yksinäisyys ja marginalisaatio.

Tutkielma lähtee liikkeelle toisesta luvusta, jossa esitellään asetetut tutkimuskysymykset ja taustoitetaan tutkimuksen metodologiaa ja toteutusta. Metodologisen tarkastelun yhteydessä esitellään Finkin (2007) malli, jonka mukaan on edetty tämän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekemisessä. Kolmannessa luvussa määritellään ja avataan lukijalle nuoruuden käsitettä. Neljännessä luvussa siirrytään tarkastelemaan syrjäytymistä ilmiönä ja käsitteenä. Neljännen luvun alle mahtuu esimerkiksi syrjäytymisen riskitekijöiden määrittelyä, syrjäytymisen prosessin omaisuutta, sosiaalisen syrjäytymisen käsitteen avaamista ja määrittelyä sekä tutkielman aineistosta nousseita vertaisuuhteiden ongelmia, jotka määritellään tässä neljännessä luvussa. Viidennessä luvussa avataan erityisesti maahanmuuttajataustaisuuden käsitettä. Koen tarpeelliseksi nostaa tämän esille omana lukunaan, sillä maahanmuuttajataustaiset nuoret näkyvät usein syrjäytyneiden nuorten tilastoissa korostuneesti (Lämsä, 2009; Myrskylä, 2014). Kuu-dennessa pääluvussa avataan sukupuolta käsitteenä ja sukupuoli-identiteettiä sekä mies- ja nais-sukupuolta että muunsukupuolisuutta. Tutkielman loppupuolella, seitsemännessä luvussa esitellään saatuja tutkimustuloksia, niiden yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia, ja vastataan tutkimuskysymyksiin. Lopulta arvioidaan tämän tutkielman luotettavuutta ja eettisiä näkökulmia, jonka jälkeen pro gradu -tutkielma päättyy pohdintaan, jossa esimerkiksi pohditaan saatujen tulosten arvoa ja yhteiskunnallista merkitystä.

2 Tutkimusmenetelmä- ja kysymykset

Tutkijan tehtävä on valita tutkimusmetodologia, joka vastaa parhaiten tutkimukselle asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tämän luvun tavoitteena on antaa lukijalle kuva tämän tutkimuksen lähtökohdista sekä tutkimuksen metodologisesta taustasta.

Tutkielman tutkimusmetodiksi valikoitui systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä hermeneuttinen lähestymistapa. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on tarkka ja järjestelmällinen tapa tutkia, ja parhaimmillaan se voi kehittää olemassa olevaa teoriaa tai tuoda ilmi uusia tutkimustarpeita (Salminen, 2011). Ari Salmisen (2011) mukaan kirjallisuuskatsauksen tekemisessä on olennaista vastata selkeisiin tutkimuskysymyksiin sekä tarkastella valittujen tutkimusten laatua sekä referoida tutkimuksia objektiivisesti. Lisäksi systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa on oleellista poistaa tutkimusten valintaan ja sisällyttämiseen liittyvää harhaa sekä tarkastella valittujen tutkimusten laatua ja referoida tutkimuksia objektiivisesti. (Salminen, 2011, s. 15.) Systemaattinen aineiston valinta mahdollistaa luotettavien tutkimustulosten saamisen (Aveyard, 2014).

Lähestymistavaksi valittiin hermeneuttinen näkemys, joka Juha Varton (2005) mukaan tarkoittaa sitä, että tutkija voi asettaa kysymyksiä, tulkita, ymmärtää ja tematisoida tutkimuskohdetta vain oman henkilökohtaisen ymmärryksensä ja kokemusmaailmansa kautta. Tutkittavaa asiaa ei voi täysin ymmärtää objektiivisesti, vaan lukutapa riippuu tutkijan omista lähtökohdista ja esitiedoista. Lisäksi tulkinnat tutkittavasta kohteesta hyväksytään muuttuviksi. (Varto, 2005, s. 97, s. 107.)

Aihetta lähestytään pääasiassa sekä kasvatustieteellisen että yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden kautta. Erityisesti tutkielman teossa hyödynnetään suomalaista ja suomenkielistä lähdeaineistoa, sillä tutkimuksen yhtenä kontekstina on suomalainen yhteiskunta. Tutkimuskysymykset on pyritty muotoilemaan huolellisesti, mutta siitäkin huolimatta on mahdollista, että kirjallisuuskatsaus ei anna tarkkoja vastauksia kysymyksiin (Beale, Boland, Cherry & Dickson, 2017). Suomalaisen aineiston suurin haaste on kaikesta huolimatta sen rajallisuus. Tässä tutkielmassa aineiston rajallisuus on pyritty huomioimaan siten, että lähteinä käytetään mahdollisimman monipuolista aineistoa, kuten tutkimuksia, tietokirjoja ja tieteellisiä artikkeleita. Tutkielmassa tähdätään siihen, että käytetyt lähteet olisivat mahdollisimman tuoreita, mutta ajan-kohtaisuutta tärkeämpänä on pidetty kuitenkin sitä, että tutkimusaineisto on niin relevanttia

kuin mahdollista. Vanhempaakin lähdeaineistoa voidaan käyttää, jos ne vain vastaavat hyvin tutkimuskysymyksiin.

2.1

2.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Olemassa olevasta tutkimuksesta ja kirjallisuudesta lähdetään hakemaan vastauksia seuraaville tutkimuskysymyksille:

1. Millaisia vaikutuksia sukupuoli on nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen?

2. Miten vaikutukset eroavat sukupuolten välillä?

Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa siitä, onko sukupuoli vaikuttanut nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen, ja miten vaikutukset suhteessa sosiaaliseen syrjäytymiseen eroavat sukupuolten välillä. Tutkielmassa huomioidaan mies- ja naissukupuolten lisäksi muunsukupuoliset. Hypoteesina on, että sukupuolten välillä on eroja. Niin ikään toinen hypoteesi ja samalla ennakkopelko on, ettei muunsukupuolisista nuorista löydy vielä tarpeeksi relevanttia suomalaistutkimusta, joiden avulla voitaisiin vastata tarkasti ja monipuolisesti niihin tutkimuskysymyksiin, jotka koskevat muunsukupuolisia. Tutkimuksen luotettavuutta voi heikentää alkuperäistutkimusten vähäisyys tai epärelevanttisyys suhteessa tutkimuskysymyksiin. Jari Suorannan ja Juha Eskolan (1998) mukaan laadullisessa tutkimuksessa hypoteesittomuus tarkoittaa sitä, että tutkijalla ei ole lukkoon lyötyjä ennako-oletuksia tutkimustuloksista, ja myös tähän tässä tutkielmassa pyritäänkin. Kuitenkin Eskola ja Suoranta (1998) esittävät, että uuden oppiminen edellyttää, että ennako-oletukset tiedostetaan, ja otetaan huomioon tutkimuksen esioletuksina. On suotavaa kehittää niin sanottuja työhypoteeseja, ja arvuutella mitä analyysi tuo tullessaan. (Eskola & Suoranta, 1998.) Myös valitun hermeneuttisen lähestymistavan mukaan tutkittavaa asiaa ei voi täysin ymmärtää objektiivisesti, vaan lukutapa riippuu tutkijan omista lähtökohdista ja esitiedoista, jolloin ennakkokäsitykset ovat osa esitietoja (Varto, 2005). Myös Ari Salminen (2011) toteaa, että systemaattinen kirjallisuuskatsaus on oiva tapa testata hypoteeseja (Salminen, 2011, s. 15).

2.2 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus menetelmänä

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on yksi kirjallisuuskatsauksen perustyypeistä. Muita perustyyppisiä ovat esimerkiksi kuvaileva kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi (Salminen, 2011). Kirjallisuuskatsaus voi olla oma itsenäinen tutkimus tai sitä voidaan käyttää isomman tutkimuksen alkuselvityksenä, jonka avulla kerätään tietoa siitä, mitä aiheesta jo tiedetään ja mistä tulisi saada lisätietoa. Systemaattista kirjallisuuskatsausta tehdessään tutkijan tarkoituksena on läpikäydä runsaasti aiheeseen liittyvää tutkimusta ja asettaa tieto historialliseen ja omaa tieteenalaa mukailevaan kontekstiin. Erilaisista kirjallisuuskatsauksista systemaattista kirjallisuuskatsausta pidetäänkin usein suositeltavimpana vaihtoehtona tutkimuksen toteuttamiseksi, sillä se on kriittinen ja yksityiskohtainen. (Aveyard, 2014; Fink, 2007.) Systemaattista kirjallisuuskatsausta käytetään tutkimusmetodina monilla aloilla, kuten kasvatustieteissä, psykologiassa sekä lääketieteessä (Borrego, Foster & Floyd, 2014).

Helen Aveyardin (2014) mukaan systemaattinen kirjallisuuskatsaus asettaa aiemmat tutkimukset ja tutkimustulokset laajempaan kontekstiin. Useamman samaa aihetta käsittelevän tutkimuksen yhdistäminen auttaa näkemään tutkimusaiheen kokonaiskuvan. Kirjallisuuskatsaus on itsenäinen tutkimus, jossa tarkoituksena on löytää esitettyyn tutkimuskysymykseen uusia näkökulmia, mutta toisaalta kirjallisuuskatsaus voi johtaa myös uusiin tutkimusideoihin, joita yksittäisiä tutkimuksia tutkittaessa ei huomata. Lisäksi kirjallisuuskatsauksella saadaan samasta aiheesta koottua tietoa useasta tutkimuksesta, ja tutkimuksia voidaan tarkastella suhteessa toisiinsa. (Aveyard, 2014, s. 8–9, 21; Salminen, 2011.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus voi sisältää sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia alkuperäistutkimuksia. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymys ja tutkimuksen tarkoitus vaikuttavat siihen, millaiset aikaisemmat tutkimukset vastaavat tutkimuksen tarkoitukseen parhaiten, joten on mahdotonta sanoa, millaisia tutkimuksia aineistossa tulisi erityisesti suosia. (Aveyard, 2014.)

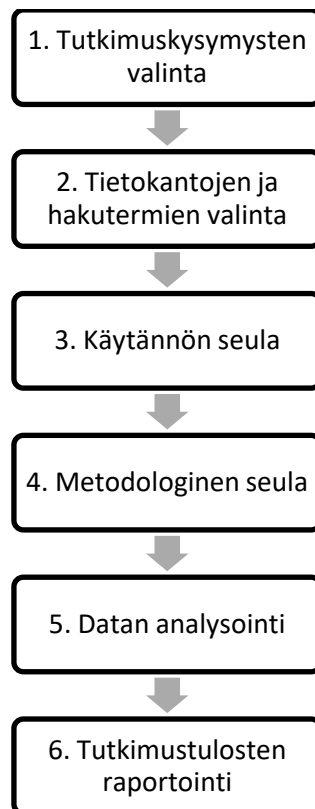
2.3 Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen toteutus

Tämä pro gradu -tutkielma toteutetaan systemaattisena kirjallisuuskatsauksena. Tutkielmaa varten ei siis itse kerätä esimerkiksi empiiristä aineistoa, vaan hyödynnetään jo olemassa olevia valmiita tutkimuksia. Systemaattisella kirjallisuuskatsauksella tarkastellaan tieteellisten tulosten kannalta vain relevantteja tutkimuksia ja tuloksia eikä tutkimusaineiston tarvitse olla suuren suuri (Salminen, 2011; Eskola & Saloranta, 1998). Syrjäytyminen on aina kulttuurisidonnainen ilmiö, jonka termistö on niin ikään kulttuurisidonnaista, jonka vuoksi tutkimus koostuu suomalaisesta aineistosta. Tutkimuksen näkökulma koskee suomalaista yhteiskuntaa, joten suomalaisen lähdeaineiston on koettu myös lisäävän tämän tutkimuksen luotettavuutta.

Jotta lukija voi seurata, kuinka tutkimustuloksiin on päädytty, systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa on tärkeää koko tutkimusprosessin dokumentointi. Tutkimukseen liittyvien valintojen ja päätösten avaaminen lisää myös tutkimuksen luotettavuutta. Tutkijan tulee kertoa, miksi hän on valinnut kyseiset tutkimuskysymykset, miten hän on päätenyt valitsemaansa tutkimusmenetelmään sekä millä hakutermeillä ja kriteereillä aineisto on muodostunut. (Aveyard, 2014.) Prosessin läpinäkyvyys on niin ikään tärkeää kirjallisuuskatsauksen luotettavuuden kannalta (Salminen, 2011). Tämän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen parissa hyödynnetään Finkin (2007) mallia. Arlene Finkin malli (2007) tarjoaa kuusivaiheisen pääjaottelun, jonka avulla systemaattinen kirjallisuuskatsaus voidaan selkeästi toteuttaa alusta loppuun saakka. Vaiheet etenevät tutkimuskysymysten asettamisesta tietokantojen valintaan, käytännön seulan ja metodologisen seulan asettamiseen, datan analysointiin ja tulosten raportointiin (Fink, 2007, s. 190–192). Tutkimusprosessin alkuvaiheessa hakutermejä valittaessa on hyödyllistä käyttää asiantuntijaa apuna arvioimassa tietokantoja sekä termien laatua (Fink, 2007). Tutkimusprosessin alussa sain apua Oulun yliopiston kirjaston informaatikolta, joka auttoi minua esimerkiksi tietokantojen valinnassa. Käytännön seulalla tarkoitetaan muun muassa sitä, mitkä vuodet ja kielet kelpuutetaan rajaaviksi kriteereiksi. Tämän jälkeen hakutuloksia seulotaan metodologisesti eli valitaan kaikkein laadukkain mahdollinen materiaali tutkimusta varten. Seuraavat vaiheet liittyvät itse katsauksen tekemiseen. Data täytyy analysoida ennen tulosten raportointia. Tulosten raportoinnissa muun muassa raportoidaan sen hetkiset tiedot, osoitetaan tutkimustarve sekä selitetään tutkimuslöydökset. (Salminen, 2011; Fink, 2007.)

Työskentelyprosessi tämän tutkielman parissa lähti liikkeelle Finkin (2007) mallin mukaisesti tutkimuskysymysten asettamisesta, jotka muotoutuivat nykyiseen muotoonsa sopivan metodin

löytyessä. Lisäksi tutkimusprosessin alussa on laadittu ajatuskartta, kuten Aveyard (2014) suosittelee. Helen Aveyard (2014) ehdottaa, että kirjallisuuskatsauksessa tutkimuksen hahmottamisen vuoksi on hyödyllistä laatia ajatuskartta. (Aveyard, 2014, s. 24). Tämä laadittu ajatuskartta löytyy tutkielman liitteistä.

Kuvio 1. Yksinkertainen kirjallisuuskatsauksen mallinnus vaiheittain Finkin (2007) mallia ja Salmista (2011) mukailleen.

Tiedonhankinnassa on hyödynnetty yliopiston kirjastoa sekä sähköisiä tietokantoja, jotka ovat olleet pääasiassa Oula-finna, EBSCO ja Google Scholar. Lisäksi on myös hyödynnetty aiheeseen liittyvässä kirjallisuudessa käytettyjä lähteitä. Esimerkiksi nuorten elinolot- vuosikirjoja läpikälaamalla on löydetty parikin artikkelia, jotka vastaavat hyvin tutkimusaiheeseen. Haku- sanoina on käytetty melko laajoja tutkimukselle sopivia termejä, kuten nuori, nuoruus, nuoriso, syrjäytyminen, sosiaalinen syrjäytyminen, syrjintä, marginalisaatio, yksinäisyys, huono-osaisuus, osattomuus, sukupuoli, muunsukupuolinen ja sukupuoli vähemmistö. Englanniksi on haettu aineistoa muun muassa sanoilla social exclusion, social isolation, youth, young people, marginalization, gender sekä sex. Tutkimuskysymykseen pystyy vastaamaan parhaiten, kun ha-

hakutermi tulevat suoraan tutkimuskysymyksestä (Aveyard, 2014). Hakutermi on valittu tutkijalla laajasti aiempaa kirjallisuutta nuorten syrjäytymiseen liittyen, ja yhdessä kirjaston informaattikon kanssa on käyty läpi tietokantojen valinta ja hakuprosessi. Asiantuntijan antama arvio lisää systemaattisen kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta hakutermien ja tietokantojen valintojen suhteen. Aineiston haku on suoritettu keväällä 2021, ja tutkielmaan päätyneet aineistot on läpikäyty Finkin (2007) mallin mukaisesti.

Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa aineistonkeruu on oltava huolellista ja tarkkaa, jotta tutkimuksen kannalta oleellinen aineisto tulee huomatuksi. Kirjallisuuskatsauksen näkökulmasta on pohdittava, millainen aineisto mahdollistaa tutkimuskysymykseen vastaamisen. Aineistoa etsittäessä on helppo harhautua tutkimuskysymyksestä ja päätyä valitsemaan tutkimusaiheen kannalta epäoleellista materiaalia. Aineistoon ei voi valita artikkeleita, jotka ovat mielenkiintoisia, mutta eivät vastaa tutkimuskysymykseen (Aveyard, 2014). Tämä olikin myös tässä tutkielmassa uhkana, sillä nuorten syrjäytymistä on tutkittu paljon, mutta sukupuolten vaikutukset juuri sosiaaliselle syrjäytymiselle ovat jääneet tutkimuksissa nähtävästi paitsioon. Kiinnostavaa nuorten syrjäytymiseen liittyvää tutkimusaineistoa löytyy paljon, mutta aineistoa tarkemmin läpikäydessä ja analysoidessa on havaittu, ettei niistä monikaan vastannut tutkielman tutkimuskysymyksiin tai huomioi sukupuolen roolia suhteessa syrjäytymiseen. Tämän pohjalta voidaankin pohtia, mitä yhteiskunnallisesta keskustelusta ja suomalaisesta nuorisotutkimuksesta kertoo se, ettei sukupuolten välisiä eroja suhteessa sosiaaliseen syrjäytymiseen, yksinäisyyteen ja osattomuuteen tarkastella näkyvästi tai tämän laajemmin.

2.4 Aineiston valinta

Alkuperäistutkimuksia etsiessä on kokeiltu erilaisia hakusanoja, jotta löydettäisiin osuvimmat, ja sellaiset, jotka vastaisivat tutkimuskysymyksiin parhaalla mahdollisella tavalla. Tavoitteena oli löytää etenkin sopivia tieteellisiä artikkeleja. Poissuljettuja olivat uutiset, kolumnit, pääkirjoitukset, alkuperäisen artikkelin tai -tutkimuksen tiivistelmät, ja sellaista syrjäytymistä koskevat julkaisut, joissa puhutaan jostain toisesta syrjäytymisen muodosta, kuin sosiaalisesta syrjäytymisestä. Syrjäytymisen ollessa pääkäsite, sen alle mahtuu lisäksi esimerkiksi taloudellisen ja koulutuksellisen syrjäytymisen alakäsitteet. Näin ollen siis epärelevanttius suhteessa tutkimuskysymyksiin oli poissulkeva kriteeri. Myös artikkelin tai tutkimuksen maksullisuus oli poissulkevatekijä aineistoa etsittäessä. Sisäänottokriteereinä oli teoksen relevanttius suhteessa

tutkimuskysymyksiin, suomen tai englannin kieli, joista korkeammalle on arvotettu suomenkielinen materiaali, sekä maksuton saatavuus.

Aineistonvalinta on koettu tarpeelliseksi rajata vain sellaisiin artikkeleihin ja tutkimuksiin, joissa mainitaan sukupuoli ja sukupuolten välisiä eroavaisuuksia suhteessa sosiaaliseen syrjäytymiseen johtavista tekijöistä. Hyväksymis- ja poissulkemiskriteerit muodostetaan tutkimuskysymyksistä käsin, jotta saadulla aineistolla voidaan vastata tutkimuskysymyksiin (Aveyard, 2014). Valitsemalla tutkimusaineistoni tarkasti päästään mahdollisimman luotettaviin tutkimustuloksiin. Aineiston analyysi ja siitä saatavat tutkimustulokset ovat tämän tutkielman pääasia, eikä niinkään mahdollisimman laaja, mutta heikosti rajattu aineisto. Pyrkimyksenä on niinkin sijoittaa tutkimuskohde sen yhteiskunnallisiin konteksteihin, ja antaa siitä mahdollisimman tarkka, luotettava ja yksityiskohtainen kuvaus. (Eskola & Suoranta, 1998.)

2.5 Aineiston kuvaus ja analyysi

Tutkielmaan valikoitui 11 alkuperäisartikkelia, joiden pääteemat koskivat muun muassa nuoruutta, sukupuolta ja sen moninaisuutta, osallisuutta ja yksinäisyyttä, syrjintää ja vertaissuhteiden ongelmia sekä sosiaalista selviytymistä. Aineistoartikkeleista vanhin on vuodelta 1999 (Rönkä, 1999) ja tuoreimmat vuodelta 2018 (Kivijärvi & Mathias, 2018; Virtanen, 2018). Loput artikkelit ovat kaikkea edeltä mainittujen vuosien väliltä. Aineisto analysoitiin taulukkomaiseen muotoon Petticrewn ja Robertsin (2006) ohjeen mukaisesti. Heidän mukaansa aineiston analysointi taulukkomaiseen muotoon on yksi systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tärkeimpiä vaiheita (Petticrew & Roberts, 2006). Valmis taulukko löytyy tutkielman liiteluettelosta (liite 2). Taulukosta käy ilmi julkaisujen nimet ja tekijät, julkaisuvuodet, julkaisutiedot, julkaisujen aiheet ja pääsisällöt, sekä julkaisuista saadut päätutkimustulokset suhteessa tutkimuskysymyksiin. Taulukkoa tarkastellessa tutkimusaineisto voi näyttäytyä kirjavana ja sekakoosteisena, mutta itse asiassa tutkimusaineiston heterogeenisyys on rikkaus, mikäli tutkimuksen tavoitteena on käsitteellisen ymmärryksen rakentaminen tutkittavasta ilmiöstä. (Eskola & Suoranta, 1998.)

Tutkielmassa analysoidaan aineistoa kvalitatiivisella sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysillä pyritään kattavaan ja systemaattiseen tiivistelmään aineiston sisällöistä. Analyysiteksteinä voi olla lähes mitä vain, kuten kirjoja, päiväkirjoja, artikkeleja, haastatteluja ja tutkimuksia. (Tuomi

& Sarajärvi, 2002.) Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa kvalitatiivisen tai kvantitatiivisen tutkimuksen mukaan, ja analyysi on tekstianalyysia, jossa tarkastellaan tekstimuotoisia tai sel-laiseksi muokattuja aineistoja. Sisällönanalyysilla tarkoitetaan aineiston sisällön kuvaamista sa-nallisesti. Kvalitatiivisessa sisällönanalyysissä tarkastellaan tutkittavan ilmiön sisällöllisiä mer-kityksiä, ja halutaan tuoda esille tekstissä esiintyvät yhtäläisyydet ja eroavaisuudet. Se on tar-koituksenmukainen analyysitapa silloin, kun aineiston keskeisiä asioita halutaan kuvata tiivis-tetysti sanallisessa muodossa. (Tuomi & Sarajärvi, 2002.)

Aineiston analysointi ei ole tutkimusprosessin viimeinen vaihe, vaan tutkimuksen kulkua kuvaa jatkuvuus, ja aineiston keräämisen ja analysoinnin vuorovaikutus (Seitamaa-Hakkarainen, 2014). Aineiston keruun aikana tapahtuu jo aineistonanalyysiä (Eskola & Suoranta, 1998). Si-sällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia etsien sekä tiivistäen (Tuomi & Sarajärvi, 2002). Tässä tutkielmassa halutaan tutkia sukupuolten välisiä eroavaisuuksia suhteessa sosiaaliseen syrjäytymiseen, joten sisällönanalyysin on koettu olevan juuri sopiva aineiston analyysikeino tälle tutkielmalle. Sisällönanalyysin tarkoitus on säilyttää aineistosta keskeiset ja tutkimuksen kannalta analysoitaviksi sopivat tekstit, joten aineiston ra-jattua kokoa ei nähdä ongelmana tälle tutkielmalle (Seitamaa-Hakkarainen, 2014).

Kvalitatiivisen tutkimuksen logiikkaan kuuluu aineiston analysoinnin syklisyys ja aineiston ke-räämisen ja analysoinnin vuorovaikutus. Kuten todettua, analysointi ei siis ole tutkimusproses-sin viimeinen vaihe, kuten esimerkiksi kvantitatiivisessa sisällönanalyysissä, jossa aineistoa analysoidaan tekstiin sisältyvien tiettyjen sanojen tai ilmaisujen perusteella. Kvalitatiivisessa sisällönanalyysissä ollaan kiinnostuneita tutkittavaan ilmiöön liittyvistä sisällöllisistä merkityk-sistä ei niinkään sisältöjen esiintymistiheydestä. (Seitamaa-Hakkarainen, 2014.) Tästä syystä tämän tutkielman metodologisissa valinnoissa on päädytty kvalitatiiviseen sisällönanalyysiin eikä kvantitatiiviseen analysointitapaan.

3 Nuoruus

Nuoruus voidaan määrittää ajanjaksoksi, jolloin lapsi kehittyy aikuiseksi, mutta tiettyä tarkkaa ikää nuoruudelle on haastavaa määritellä. Nuoruus on elämänvaihe, jota usein pidetään kokeilujen, suuren seikkailun ja onnellisuuden aikana tai aikana, jolloin ollaan herkimmillään, ja koetaan ensimmäisiä elämänkriisejä. Nuoruus on pitkäkö ajanjakso, joka usein jaetaan varhais- (11–14 ikävuotta), keski- (15–18 ikävuotta) ja myöhäisnuoruuteen (19–25 ikävuotta), ja jokaisella ikävaiheella on omat kehitystehtävänsä. Eri vaiheiden ikäkausirajat ovat kuitenkin liukuvia eikä selkeää nuoruuden alkamis- tai päättymisikää voida sanoa. (Havighurst, 1948; Tikkanen, 2012; Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén, 2003.) Pitkää nuoruutta pidetään siirtymänä lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruuden aikana yksilö kehittyy fyysisesti aikuiseksi, oppii keskeiset yhteisössä ja yhteiskunnassa tarvittavat säännöt ja taidot sekä itsenäistyy omista vanhemmistaan ja lapsuuden perheestään. Nuoruudessa ihminen käy läpi enemmän muutoksia lyhyessä ajassa kuin missään muussa elämänvaiheessa. (Nurmi, 1995, 1998.) Nuori alkaa olla enemmän vastuussa itsestään ja oman kehityksensä ohjaamisesta, ja nuoruusiän valinnat vaikuttavat siihen, millaiseksi yksilön elämäntapa muodostuu (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila, 2006).

Nuori valmentautuu aikuiselämän rooleihin tekemällä valintoja muun muassa koulutukseen, elämäntapaan ja ihmissuhteisiin liittyen. Tämän ajanjakson aikana nuori samalla arvioi kehittymistään ja omaa suoriutumistaan yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Tämä itsearviointi vaikuttaa nuoren hyvinvointiin ja mielenterveyteen, sillä arvioinnin kautta nuori muodostaa omaa minäkuvansa. Minäkuva puolestaan vaikuttaa siihen, kuinka nuori ohjaa elämäänsä ja millaisia valintoja ja sitoumuksia hän elämässään tekee. (Nurmi, 1995.) Nurmen ja Salmela-Aron (2002) mukaan elämäntapojen ohjaamiseen ja luomiseen vaikuttavat kompetenssi, henkilökohtaiset mieltymykset sekä toiminnot, jotka ovat ikäsidonaisia kehitystehtäviä. Nuoruuteen kuuluu erityisesti kolme kehitystehtävää: nuoren tulee itsenäistyä ja irtaantua vanhemmistaan, hyväksyä oma muuttuva kehonsa sekä löytää oma identiteettinsä. Tähän identiteettiin kuuluu muun muassa minäkuva, itsetunto, oma maailmankuva, arvojen ja oman elämäntilafilosofian kehittyminen. (Nurmi & Salmela-Aro, 2002, s. 55.) Lisäksi Puurosen (2006) teoksessa on esitetty Havighurstin (1948) lisäykset nuoruuden kehitystehtäviin, joita ovat esimerkiksi sukupuoliroolin omaksuminen sekä valmistautuminen työ- ja perhe-elämään (Puuronen, 2006, s. 63).

Eri aikoina eletty nuoruus on erilainen ja tästä syystä nuoruuden käsite saa erilaisia merkityksiä eri aikoina. Lisäksi kulttuuri määrittelee hyvin paljon sitä, miten kauan nuoren on hyväksyttävä

viittää nuoruutta. Aikaisemmin Pohjoismaissa nuoruuden on nähty rajoittuvan vain muutaman vuoden ajalle, mutta nykyään nuoruus on laajentunut jopa kahden vuosikymmenen mittaiseksi ajanjaksoksi. Tätä muutosta ovat edesauttaneet yhteiskunnan elinkeinorakenteen muutos sekä erityisesti opintojen ja koulutusajan pidentyminen. Lisäksi nuoret tulevat puberteettiin entistä varhemmin, ja median luoma kuva nuoruuden kaikkivoipaisuudesta edesauttaa sitä, että nuoruus elämänvaiheena myös päättyy myöhemmin. Esimerkiksi ensimmäisessä työpaikassa aloittaminen tai ensimmäisen lapsen saaminen on siirtynyt koko ajan myöhemmälle iälle. (Nurmi ym., 2006.)

Nuoruudessa yksilön elämä muuttuu fyysisesti ja psyykkisesti, ja myös nuoren sosiaaliset suhteet muuttuvat merkittävästi. Itse asiassa nuorena koko sosiaalinen ympäristö muuttuu nopeasti. Tämä näkyy nuoren kannalta vanhempien, opettajien ja kavereiden muuttuvina odotuksina ja rajoituksina. Nämä muiden odotukset heijastelevat kuitenkin myös laajempia kulttuurisia uskomuksia ja institutionaalisia tekijöitä, kuten normia perustaa oma perhe. Nuorilla on nykypäivänä suhteellisen paljon vapautta muokata omia sosiaalisia identiteettejään ja elämäntapojaan, mutta jo mainitut muiden odotukset sekä kulttuuriset rakenteet, kuten ikä, sukupuoli, etninen tausta ja yhteiskuntaluokka ohjaavat edelleen yksilöä eri tavoin valintojen tekemisessä. (Nurmi ym., 2006; Aaltonen ym., 2003.) Oman paikan löytäminen ja työelämään kiinnittyminen ovat edelleen nuoruuden keskeisimpiä haasteita (Aaltonen ym., 2003). Silti, vaikka nuoruuteen kuuluukin haasteita ja kriisejä, on niitä osin myös liioiteltu. Suurin osa nuorista siirtyy aikuisuuteen ilman erityisiä vaikeuksia (Pulkkinen, 1984).

Ikä ei ole pelkästään yksilöllinen, fyysinen ominaisuus, vaan samanaikaisesti sosiaalisten rakenteiden ja arvojen muotoilema määre, jolloin sitä on myös analysoitava osana sosiaalista kontekstiaan. Esimerkiksi yksilön sukupuoli ja sosiaalinen tausta vaikuttavat siihen, millaisia merkityksiä ikä milloinkin saa. Myös eri yhteiskuntien lainsäädännöt mahdollistavat tiettyjä toimintoja vasta tietyssä iässä. (Aapola, 2002; Puuronen, 2006.) Ikää voidaan tarkastella moniulotteisesti, kulttuurisesti rakentuneena kategoriana. Iän päädiskurssit ovat fyysisen iän diskurssi, kronologisen iän diskurssi, kokemuksellisen iän diskurssi sekä symbolisen iän diskurssi. Fyysisen iän diskurssi liittyy biologiseen ikään, mutta myös kontekstuaaliseen ikädiskurssiin. Kronologisen iän diskurssiin liitetään vahvasti kehityksellisen iän diskurssi eli tiettyyn ikään liitetään tiettyjä odotuksia, joihin myös ikänormit perustuvat. Kontekstuaalinen ikä liittyy sosiaalisissa tilanteissa arvioitavaan ikään. Kokemuksellisen iän diskurssi liittyy siihen, miten yksilö itse kokee oman sisäisen ikänsä. Erityisesti kokemuksellisen iän diskurssiin liittyy sukupuolittuneita arvoja ja käsityksiä. Symbolisen iän diskurssiin kuuluvat erilaiset ikään liittyvät

rituaalit, esimerkiksi rippikoulun käyminen, sekä henkilön iän arvioiminen hänen taitojensa ja saavutustensa perusteella. (Aapola, 2002.)

Kulttuuriset käsitykset ohjaavat sitä, mitä pidämme kuhunkin ikään sopivina toimintoina, siirtyminä ja rooleina. Kaikki ikädiskurssit ovat suhteessa toisiinsa, ja joillain diskursseilla on enemmän painoarvoa kuin toisilla. Erityisesti nuoruudessa sukupuolittuneiden ikädiskurssien välillä voi esiintyä ristiriitoja, jotka aiheuttavat nuorille paineita toimia normatiivisten käsitysten mukaan iän mukaisella tavalla sekä tavoitella ikään ”kuuluvia” asioita, kuten esimerkiksi seurustelusuhdetta tai koulusta valmistumista. Näin ollen erilaiset ikädiskurssit vaikuttavat myös nuoren identiteettiin ja niillä on erilaisia sosiaalisia seurauksia. Yhteisön normit ja niihin liittyvät rooliodotukset sääntelevät niin ikään nuoren toimintaa ja valintoja. (Aapola, 2002; Puuronen, 2006.) Poikkeamia usein pidetään arveluttavina, marginaaliin kuuluvina ja toisinaan myös epäonnistumisina (Aapola, 2002). Yksilöön kohdistuvat vaatimukset ja haasteet muuttuvat iän myötä, ja näiden kehitystehtävien onnistunut ratkaiseminen luo pohjaa ihmisen hyvinvoinnille ja myönteiselle kehittämiselle myöhemminkin (Havighurst, 1948).

4 Syrjäytyminen

Syrjäytymisen käsitteellä viitataan yleisesti niihin toiminnan ja tarpeentyydytyksen puutetiloihin, jotka ovat seurausta yhteiskunnan keskeisten toiminta-alueiden ulkopuolelle jäämisestä tai joutumisesta. Ilmiönä syrjäytyminen ei ole uusi, vaan kaikissa yhteiskunnissa on aina ollut sellaisia henkilöitä, joita voidaan pitää syrjäytyneinä. Yhteiskuntapoliittisessa ja yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa syrjäytymisen käsite on otettu käyttöön kuitenkin vasta viime vuosikymmeninä. (Lämsä, 2009.) Syrjäytymisen käsitteeseen liittyy vahvasti ajatus syrjään vetäytymisestä ja yhteiskunnan ulkopuolelle joutumisesta, ja sitä on pidetty jopa kiistanalaisena käsitteenä. Arkikielessäkin käytettävä termi on kuvaava, mutta myös leimaava. (Kuorelahti & Viitanen, 1999; Siljander, 1996.) Syrjäytyneet eivät muodosta staattista homogeenistä joukkoa, ja tämä tutkielma keskittyykin tarkastelemaan syrjäytymistä ja etenkin sosiaalista syrjäytymistä nimenomaan ilmiönä ja prosessina, ei pysyvänä tilana (Raunio, 2006).

Suomessa syrjäytymisellä kuvataan muun muassa kasautunutta huono-osaisuutta, syrjäytymistä yhteiskunnallisesta osallisuudesta ja elämänhallintaan liittyviä monimuotoisia vaikeuksia. Syrjäytyminen on pitkä prosessi, sillä satunnaiset haasteet ihmiselämässä harvoin johtavat pitkityneisiin elämänhallinnallisiin ongelmiin tai yhteiskunnan ulkopuolelle joutumiseen. (Kuorelahti ym., 1999; Laine, 2005.) Siitä huolimatta, että syrjäytymisen käsite on kiistanalainen ja haastava määritellä, syrjäytymisellä on sellaisia piirteitä, jotka ovat ottaneet pysyvän paikkansa aiheeseen liittyvässä julkisessa keskustelussa ja tutkimuksessa. Näissäkin puheissa korostuu erityisesti syrjäytymisen prosessimaisuus, termin moninaisuus ja sen tarkastelu valtaväestöön suhteutettuna normaalista poikkeavana tilana. Syrjäytyminen on prosessi, joka etenee, ellei siihen puututa ajoissa. (Lämsä, 2009; Rintanen, 2000; Siljander, 1996.)

Syrjäytymisuhan kohteena eivät ole vain esimerkiksi työelämän ulkopuolella olevat, vaan listaan on lisätty myös esimerkiksi päihteiden väärinkäyttäjät, asunnottomat, vähävaraiset, mielenterveysongelmaiset sekä ilman riittävää huolenpitoa elävät lapset ja nuoret (Lämsä, 2009). Syrjäytyminen tarvitsee aina syrjäytymiskohteen eli asian mistä syrjäydytään, ja tällainen voi olla esimerkiksi yhteiskunta. Lähtökohtaisesti syrjäytyä voi mistä tahansa (Siljander, 1996; Sandberg, 2015). Sosiaalinen syrjäytyminen nähdään etenkin sosiaalisista tilanteista ja sosiaalisista suhteista ulkopuolelle jäämisenä (Lämsä, 2009). Alatuvan, Karppisen, Keltikangas-Järvisen ja Saviojan (2007) mukaan syrjäytymistä ja huono-osaisuutta on usein tutkimuksissa lähestytty kahdesta karkeasta ryhmästä, yksilölähtöisestä ja makrotason lähestymistavasta. Yksilölähtöinen lähestymistapa on heidän mukaansa korostanut syrjäytymisen prosessiluonnetta,

joka muodostuu useista erillisistä tekijöistä. Makrotason lähestymistapa korostaa laajoja yhteiskunnan rakenteellisia tekijöitä, kuten yleistä työllisyystilannetta, kulttuuria ja sosioekonomista taustaa. (Alatupa, Karppinen, Keltikangas-Järvinen & Savioja, 2007, s. 117.) Tässä tutkielmassa keskitytään pääasiassa yksilölähtöiseen lähestymistapaan.

Täytyy pitää mielessä, että syrjäytymisen tarkastelu yleisesti tapahtuu aina suhteessa johonkin määriteltyyn oikeaan tai niin sanottuun normaaliin. Ongelmana on, että minkä tai kenen näkökulmasta tuo yhteiskunnallisesti oikea tai normaali määritellään. Yhteiskunnallisessa keskustelussa yleisesti hyväksytyjä valintoja ovat pääasiassa keskiluokkaisen ja keski-ikäisen aikuisväestön näkökulmasta määritellyt elämäntavat ja -polut, jotka johtavat mahdollisimman suoraviivaisesti normaalina tai keskimääräisenä pidettyyn palkkatyökeskeiseen elämäntapaan (Ronkainen & Punamäki, 2013). Tällöin voidaankin pohtia, onko ihminen syrjäytynyt silloin, jos hän tietoisesti valitsee elämisen valtakulttuurin ulkopuolella tai marginaalissa.

4.1 Nuoruus ja syrjäytyminen

Kun puhutaan nuorten syrjäytymisestä, tarkoitetaan sillä useimmiten itse asiassa syrjäytymisriskiä. Nuoruutta pidetään syrjäytymisherkkänä ikävaiheena, mutta tulevaisuus vasta usein näyttää, tuleeko nuori lopulta syrjäytymään (Lämsä, 2009). Nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa mahdolliset lopulta syrjäytymiseen johtavat ongelmat ovat nähtävissä usein jo ennen yläkouluikää (Sandberg, 2015).

Syrjäytymisen määrittely on monin tavoin haastavaa, ja määrittely-yrityksissä voi usein helposti mennä sekaisin syrjäytymisen syyt ja seuraukset. Voidaan pohtia esimerkiksi, onko esimerkiksi nuoren ulkopuolisuus vertaissuhteista sosiaalisen syrjäytymisen syytä vai seurausta. Selvittämällä syrjäytymisen syitä saadaan tietoa myös siitä, mitä nuoret syrjäytymisellä tarkoittavat ja mistä he kokevat syrjäytyneiden syrjäytyvän. (Lämsä, 2009; Myllyniemi, 2014.)

Nuorten mielestä syrjäytyminen on ennen kaikkea ulosjäämistä sosiaalisesta elämästä (Korkiamäki, 2014; Myllyniemi, 2014; Salmivalli, 2005). Toiseksi merkittävin syy nuorten mielestä syrjäytymiselle on joutuminen väärään tai huonoon seuraan. Saadakseen hyväksyntää nuori voi esimerkiksi liittyä porukkaan, jossa koulua tai koulumenestystä ei pidetä tärkeänä, jolloin myös riski nuoren omalle koulutukselliselle syrjäytymiselle kasvaa. (Salmivalli, 2005.) Pitkillä välimatkoilla on niin ikään vaikutusta sosiaalisiin verkostoihin, sillä ystävien tapaaminen on vaikeaa pitkillä etäisyyksillä. Harvaanasutut seudut ovat näin ollen yhteiskunnassa syrjäyttäviä

rakenteita. Alueellinen eriarvoisuus on yksi rakenteellisen syrjäytymisen muodoista. (THL, 2019; Korkiamäki, 2014; Myllyniemi, 2014.) Sosiaalista syrjäytymistä tutkittaessa sosiaalisten verkostojen korostumiset ovat erityisen kiinnostavia.

Yleisesti syrjäytymisellä viitataan moniin erilaisiin hyvinvoinnin ja osallisuuden ongelmiin. (Lämsä, 2009; Myllyniemi, 2014). Syrjäytymisen ollessa pääkäsite, sen alle kuuluvia muita syrjäytymisen muotoja, sosiaalisen syrjäytymisen lisäksi ovat esimerkiksi koulutuksellinen, koulutuksellinen ja taloudellinen syrjäytyminen. Lisäksi syrjäytyminen voidaan nähdä joutumisena yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle. Nykypäivänä ja nykytutkimuksessa kuitenkin syrjäytyminen nähdään etenkin huono-osaisuuden kasautumisena, eikä yksi yksilön huono-osaisuuden muoto automaattisesti tarkoita henkilön olevan syrjäytynyt. Syrjäytyminen on nähtävä erityisesti prosessina. (Järvinen & Jahnukainen, 2001; Laine, 2005; Lämsä, 2009; Sandberg, 2015.)

Syrjäytymisen yhteiskuntapoliittisia riskitekijöitä ovat esimerkiksi terveydelliset ongelmat, ja taloudelliset vaikeudet sekä työmarkkinoilta, asuntomarkkinoilta ja koulutuksesta syrjäytyminen (Raunio, 2006). Etenkin nuorten syrjäytymiseen vaikuttavia tekijöitä ovat jääminen opiskelijan tai työelämän ulkopuolelle. Täytyy kuitenkin huomioida, että nuorten työttömyys on kuitenkin melko usein ohimenevää eikä välttämättä tarkoita pysyvää ulkopuolisuutta työelämästä tai yhteiskunnasta (Myllyniemi, 2014). Koulutusta ja työelämää korostava keskustelu yhteiskuntaan integroitumisesta ja yhteiskunnallisesta osallisuudesta pidetäänkin liian suppeana erityisesti nuorten kohdalla (Suutari, 2002). Nuoruuteen liitettävien pääsiirtymien kautta on mahdollista nähdä työttömyys, asunnottomuus sekä sosiaalinen eristäytyneisyys ikään kuin epäonnistuneina siirtyminä, vaikka ne voivat myös olla nuoren itsensä valitsemia väliaikaisia elämänvaiheita. Nuoruuteen kuuluu tyypillisesti vaiheita ja kokeiluja eikä nuoren joutuminen yhteiskunnan reunoille tapahdu hetkessä. (Coles, 2002; Laine, 2005; Suutari, 2002.) Ei voida myöskään olettaa, että kaikki yleisestä normista poikkeavat valitut elämänpolut tai elämäntavat tarkoittaisivat automaattisesti syrjäytymistä (Lämsä, 2009; Ronkainen & Punamäki, 2013). Esimerkiksi kaikki nuoret eivät ole halukkaita toimimaan yhteiskunnan odotusten mukaisesti eivätkä menestymään yhteiskunnan ylläpitämissä instituutioissa, kuten kouluissa (Puuronen, 2006).

Syrjäytyneistä nuorista lähes neljännes on maahanmuuttajataustaisia. Maahanmuuttajataustaisen nuorten on merkittävästi vaikeampaa päästä Suomen työ- ja koulutusmarkkinoille kuin kantaväestön. Usein heillä ei ole perhettä turvanaan vaan enemmistö heistä elää yksin. (Myrskylä,

2012.) Tuotanto, työvoiman uusintaminen ja vallankäyttö ovat syrjäytymisen keskeisiä ulottuvuuksia, eli niitä yhteiskunnan toiminta-alueita, joiden ulkopuolelle joutuminen tuottaa syrjäytyneisyyttä. Tuotannon alueella syrjäytymisellä tarkoitetaan erityisesti työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämiseen sekä siihen liittyvään taloudelliseen huono-osaisuuteen. Työvoiman uusintamisen alueella syrjäytymisessä on kyse sosiaalisen tukiverkoston puutteista ja yksilön rajallisista mahdollisuuksista sosiaaliseen tukeen, joiden vuoksi usein maahanmuuttajataustaiset nuoret näkyvät syrjäytyneiden nuorten tilastoissa korostuneesti. (Lehtonen, Heinonen, Rissanen, 1986; Lämsä, 2009; Myrskylä, 2012.)

4.2 Syrjäytymisen riskitekijät

Pyrittäessä tunnistamaan syrjäytymisvaaraan liittyviä riski- ja taustatekijöitä, on tieteellisen tutkimuksen ongelmana ollut se, että usein on keskitytty johonkin syrjäytymisen yhteen ulottuvuuteen, vaikka samalla syrjäytymisen kumulatiivinen luonne on kuitenkin hyvin tunnistettu (Rintanen, 2000). Yhteiskunnassamme perhe, opiskelu, palkkatyö ja kulutuksen eri muodot ovat tärkeimpiä ihmisiä yhteen tuovia tekijöitä. Tämän vuoksi ihmisillä, joilla ei ole osallisuuden mahdollisuutta edellä mainittuihin tekijöihin on merkittävä riski syrjäytyä. (Järvinen & Jahnukainen, 2001.)

Erilaisissa perheeseen liittyvissä riskitekijöissä suhteessa lapsen myöhempään syrjäytymiseen, huomionarvoista on vanhemmuuden laatu. Vanhemmuus voi tuottaa haasteita esimerkiksi vanhempien oman rikoskäyttäytymisen, epäsosiaalisuuden, mielenterveysongelmien tai päiheteidenkäytön vuoksi. Usein nämä tekijät myös välittyvät lapselle heikkojen kasvatuskäytäntöjen vuoksi. Vakavimmassa muodossa huonot kasvatuskäytännöt ja heikko vanhemmuus voivat ilmentyä väkivaltana lasta kohtaan. Koettu väkivalta ja väkivallan näkeminen perheessä altistaa käytösongelmille ja myöhemmälle epäsosiaaliselle käyttäytymiselle. Perheväkivalta vaikuttaa myös lapsen turvallisuuden kokemukseen, vähentää emotionaalista tukea sekä luottamusta läheisiin ihmisiin ja on iso stressitekijä lapsen elämässä. Lapsen tai nuoren kaltoinkohtelu on niin rikollisen kehityksen kuin myös persoonallisuushäiriöiden ja psyykkisten sairauksien riskitekijä. (Haapasalo, 2006.)

On tärkeää tarkastella laajasti lapsen perheen sosioekonomista taustaa, rakennetta, vanhemmuuden laatua ja stressitekijöitä, sillä mitä enemmän huono-osaisuuden kasautumista lapsella

ja nuorella on, sitä vahvempi on riskitekijöiden vaikutus (Haapasalo, 2006). Suuri riski antisosiaaliseen kehitykseen on sellaisilla lapsilla ja nuorilla, joilla on sekä perinnöllinen alttius antisosiaaliseen käyttäytymiseen, ja joilla on kasvuympäristössä antisosiaalisia aikuisia, jotka toteuttavat epäjohtonmukaista ja ankaraa kasvatusta (Jokela, 2006).

Epäsosiaalinen käyttäytyminen voi olla yksi sosiaalisen syrjäytymisen syistä, mutta sitä voidaan pitää myös huono-osaisuuden voimakkaana kasaantumisena (Kivivuori, 2008; Järvinen & Jahnukainen, 2001). Epäsosiaaliseen käyttäytymiseen liitetään usein termi antisosiaalisuus. Antisosiaalinen käyttäytyminen tarkoittaa yleisten normien, sosiaalisten normien, yhteiskunnan sääntöjen, lakien ja muiden ihmisten oikeuksien laiminlyöntiä. Esimerkiksi käytöshäiriöt, aggressiivisuus ja nuorisorikollisuus ovat antisosiaalisen käyttäytymisen muotoja. Antisosiaalinen henkilö tunnustetaan Juntilan (2010) mukaan impulsiivisuudesta ja häiritsevyydestä. Impulsiivinen ja häiritsevä käyttäytyminen nähdään etenkin käyttäytymisen ja emootioiden hallitsemisen puutteena. Antisosiaalisuus aiheuttaa haasteita koulussa sekä kaveripiirin ulkopuolelle jäämistä ja siitä johtuen sosiaalisten taitojen puutteellista kehitystä. Antisosiaalisen yksilön toiminta voi aiheuttaa vertaisissa hämmennystä, jolloin he joutuvat yleensä olemaan varuillaan antisosiaalisen henkilön seurassa. (Manninen, 2013; Juntila, 2010, s. 36.) Sosiaalisten taitojen puutteellinen kehitys vaikeuttaa nuoruusiässä koulutukseen ja työelämään pääsyä. Antisosiaaliset nuoret usein myös hakeutuvat toisten antisosiaalisten seuraan ja täten esimerkiksi rikollinen käyttäytyminen vahvistaa itseään. Antisosiaalinen käyttäytyminen on lisäksi syrjäytymiskehitystä edesauttava tekijä. (Jokela, 2006.)

Lapsen ja nuoren käyttäytymisen haasteet ja häiriöt ennustavat usein vaikeuksia koulunkäynnissä. Yhteiskunnallisessakin keskustelussa esimerkiksi erityisopetuksen osalta keskittymisvaikeudet ja ylivilkkaus ovat saaneet paljon huomiota. Piilo-opetus suunnitelman mukaan lapsia ja nuoria pyritään sosiaalistamaan suhteellisen kapeisiin käyttäytymisnormeihin, joista poikkeaminen tulkitaan helposti oppilaan henkilökohtaiseksi epäonnistumiseksi. Myöskään mahdollisuudet menestyä koulussa eivät ole kaikille samanlaiset vanhempien sosioekonomisesta taustasta ja koulutukseen asennoitumisesta johtuen. Sosiaalisen syrjäytymisen kannalta tämä on kiinnostavaa myös siksi, että liialliset poissaolot koulusta heikentävät huomattavasti myös sosiaalisissa taidoissa edistymistä ja sosiaalisten suhteiden muodostumista. (Rintanen, 2000.)

Suurin riski syrjäytymisprosessin toteutumiseen on sellaisilla henkilöillä, joilla on elämässään vain vähän suojaavia tekijöitä ja sosiaalista tukea (Järvinen & Jahnukainen, 2001). Useilla lap-

silla ja nuorilla on elämässään onneksi tekijöitä, jotka suojaavat heitä negatiiviselta kehitykseltä, vaikka psykososiaalisia riskitekijöitä olisikin. Yksilöllisiin lannistumattomuustekijöihin kuuluvat esimerkiksi psyykkinen vahvuus, sosiaalinen kyvykkyys, ongelmanratkaisukyky ja yhteyden kokemisen tunne. Näiden suojaavien tekijöiden avulla lapsi saa virikkeitä ja hyödyntää perheen ulkopuolisia hyviä vaikutteita sisäistämättä elinympäristön kielteisiä puolia ja voi näin myös päästä pois kielteisestä ympäristöstä (Broberg, Almqvist & Tjus, 2005). Myös hyvä ystäväpiiri ja osallisuuden kokeminen yhteisöissä voi suojata lasta riskioiloissa (Haapasalo, 2006; Laine, 2005).

Ihminen tulee tärkeäksi muiden ihmisten kautta, heidän määrittäminään. Joissakin tapauksissa ihminen voi syrjäytyä socialisaation kautta niin, että hänen personallisuutensa saa, instituutioiden myötävaikuttamana, sellaiset juuret, joille nuoruudessa on helppo rakentaa epäonnistujan identiteetti (Veivo & Vilppola, 1998). Nuoren kannalta keskeisiä instituutioita ovat ystävät, perhe, muut lähisuhteet, koulu ja työelämä. Kokonaisuudesta voidaan käyttää käsitettä sosiaalinen pääoma (Salmi, 2005). Nuori rakentaa omaa sosiaalista pääomaansa, kuten sosiaalisia verkostoja, saatujen sosiaalisten resurssien pohjalta. Saatuja sosiaalisia resursseja ovat esimerkiksi kasvatusyhteisössä saadut arvot, normit, luottamus, yhteisön tuki ja sosiaaliset verkostot. Nuorten kohdalla myös vertaisryhmä tuottaa sosiaalista pääomaa. Sosiaalinen pääoma voi olla osin myös itse rakennettua ja toimia suojaavana tekijänä nuorelle riskitekijöistä huolimatta. (Haapasalo, 2006.)

4.3 Syrjäytyminen prosessina

Siitä syystä, ettei syrjäytyminen ole staattinen tila, tulee ymmärtää mitä tarkoittavat syrjäytymisriski ja syrjäytymiskehitys. Puhuttaessa syrjäytymisestä, syrjäytymisriskistä ja syrjäytyneistä tulee myös huomioida, etteivät kaikki ole samassa määrin syrjäytyneitä, ja syrjäytymisprosessi etenee yksilöllisesti. Syrjäytymisprosessi alkaa usein silloin, kun huono-osaisuus monimuotoistuu ja kasautuu sekä alkaa heikentää ihmisen mahdollisuuksia hallita omaa elämänsä. Olennaista syrjäytymisen ehkäisemiselle ja sen korjaamiselle on, että syrjäytymisen prosessiin puututaan ajoissa. (Lämsä, 2009; THL, 2019.)

Syrjäytymisprosessissa on Anna-Liisa Lämsän (2009) mukaan pelkistetyimmillään kyse siirtymisestä elämänhallinnasta kohti syrjäytymistä (Lämsä, 2009, s. 181). Tähän liittyen tunne syrjäytymisestä voi olla subjektiivinen, eikä esimerkiksi yhteiskunnan näkökulmasta syrjäytymisriskissä oleva välttämättä koe ollenkaan olevansa syrjäytymisriskissä. Joillekin nuorille esimerkiksi koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleminen saattavat olla itse valittua elämänvaihetta, esimerkiksi valintojen lykkäämistä. Syrjäytymisen tarkastelu pysyvänä tilana onkin leimaavaa ja ongelmallista. Syrjäytyminen käsitetään helposti yksilöpsykkisenä ongelmana, joka toisilla on ja toisilla ei, ja syrjäytyneitä pidetään yhteiskunnan epäonnistujina. Tämä on ongelmallista jo sen vuoksi, että kaikki samassa tilanteessa olevat eivät suinkaan ole syrjäytyjiä, eikä yksi sosiaalinen ongelma välttämättä aiheuta syrjäytymistä. (Ronkainen & Punamäki, 2013; Lämsä, 2009.)

Nuorten syrjäytymistä käsiteltäessä tulee ymmärtää erilaisia huono-osaisuuden osa-alueita sekä kiinnittää huomiota niiden kasautumiseen. Tulee kuitenkin muistaa, että syrjäytyminen on usein omasta tahdosta riippumatonta. Syrjäytyminen nähdään usein normaalista poikkeavana tilana, ulkopuoliseksi joutumisena. Normaalisuus sisältää yleisesti hyväksytyyn käsitykseen siitä, millä tavalla asioiden tulisi ideaalisesti olla. Normatiivinen näkemys esittää, ettei syrjäytymisessä voisi olla kyse vapaaehtoisesta syrjäytymisestä. (THL, 2018; Raunio, 2006.)

4.4 Sosiaalinen syrjäytyminen

Sosiaalinen syrjäytyminen on syrjäytymisen alakäsite, ja sananmukaisesti sosiaalisella syrjäytymisellä tarkoitetaan sosiaalisista tilanteista ja sosiaalisista suhteista ulkopuolelle jäämistä. Sosiaalinen syrjäytyminen on omasta tahdosta riippumatonta sosiaalisten suhteiden ja kavereiden puutetta, siteettömyyttä, sivullisuutta ja sosiaalisen tuen puutetta (Lämsä, 2009). Pitkään jatkussa oman vertaisryhmän ulkopuolelle joutuminen tai vaikeudet vertaisryhmässä merkitsevät fyysistä, emotionaalista ja sosiaalista ulkopuolelle joutumista sekä lisäävät merkittävästi syrjäytymisriskiä (Laine, 2005; Lämsä, 2009). Sosiaalisesta syrjäytymisestä puhuttaessa puhutaan usein myös sen vastakohtista, eli sosiaalisesta integraatiosta ja sosiaalisesta osallisuudesta (Raunio, 2006).

Ihmisellä on luontainen tarve sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja läheiseen kiintymykseen toisten ihmisten kanssa (Veivo & Vilppola, 1998; Korkiamäki, 2014). Ikätoverisuhteilla on suuri merkitys nuoren identiteetille, minäkuvalle, arvojen, moraalin ja maailmankuvan muotoutumi-

sen kannalta. Ystävien tuen puutteen on huomattu olevan yhteydessä heikkoon itsetuntoon, masennukseen ja emotionaalisiin ongelmiin. Yksinäisyyden on nähty myös korreloivan sosiaalisen ahdistuneisuuden ja pelkojen kanssa (Korkiamäki, 2014). Nuorista puhuttaessa sosiaalinen syrjäytyneisyys ymmärretään erityisesti juuri yksinäisyytenä ja läheisten ystävien puutteena, jotka ovat myös suuri syy nuorten pahoinvoinnille. Hyväksynnän ja osallisuuden kokemukset ovat oleellisia nuoren emotionaalisen hyvinvoinnin kannalta (Törrönen & Vornanen, 2002). Huono-osaisuus ilmenee vertaissuhteista ulkopuolelle ja osattomaksi jäämisenä. Niina Junttilan (2010) teos käsittelee yksinäisyyttä ja sosiaalista kompetenssia koululaisilla. Hänen mukaansa ihmisen sosioemotionaalinen hyvinvointi riippuu nuorella siitä, kuuluuko vertaisryhmässä sisä- vai ulkopuolelle. Ilman sosiaalisia taitoja yksilö jää helposti ulkopuolelle muiden silmissä, sillä sosiaalinen kompetenssi on edellytys onnistuneelle vuorovaikutukselle ja ystävyysuhteiden solmimiselle. Ulkopuolisuus voi tosin selittyä myös sillä, ettei nuori koe vertaisten olevan sellaista seuraa, mikä kannustaisi hyvään sosiaaliseen toimintaan. Tulee muistaa, että ulkopuolisuus voi johtua myös yksilön ulkopuolisista tekijöistä. (Junttila, 2010, s. 159–161.)

Sosiaalisesta syrjäytymisestä puhuttaessa on huomioitava, että nuoret itse jakautuvat ja tulevat jaetuiksi sosiaalisiin ryhmiin, joiden vuorovaikutusta sääntelee sisään pääsemisen sekä ulkopuolelle joutumisen kulttuurit ja käytännöt. Näiden ryhmien olemassaolo merkitsee väistämättäkin myös yhteisöllisiä rajanvetoja ja erontekoja, joilla muita nuoria osoitetaan ryhmän ulkopuolisiksi. Nuorten yhteisöt ja ryhmät voivat olla tiiviitä ja tukevia, mutta myös hyvin rajattuja, syrjäyttäviä ja syrjiviä. Nuorten identiteetin ja ryhmään kuulumisen rakentumisessa väistämättömät eronteot tuottavat paitsi sisä- mutta myös ulkopuolisuutta. Nämä rajanvedot ovat nuoruusille tyypillisiä identiteetin muodostumisen prosesseja. Ryhmiä, yhteisöjä ja minuuksia rakennetaan ja ylläpidetään luokittelemalla ihmisiä tiettyyn kokonaisuuteen kuuluviksi tai kuulumattomiksi. Samalla kun identifioidaan oman kuulumisen viiteryhmää, määritellään kuka tai ketkä eivät kuulu joukkoon. Vertaisryhmän sisä- tai ulkopuolisuus voi siis määräytyä nuoren omin valinnoin tai muiden nuorten toimesta (Korkiamäki, 2014; Junttila, 2010). Sosiaalisilla suhteilla on huomattu olevan vaikutusta esimerkiksi siihen millaisiin yhteiskunnallisiin asemiin nuoret lopulta päätyvät (Kivinen & Rinne, 1995).

Veivon ja Vilppolan (1998) teoksessa esitellään Minna Heikkisen tekemää tutkimusalustusta aiheesta “Sosiaalisten sidosten merkitys nuorten syrjäytymisessä”. Heikkisen tutkimuksen mukaan nuorten syrjäytyminen Suomessa on seurausta sosiaalisten sidosten katkeamisesta tai puuttumisesta. Heikkinen esittää, että voidakseen integroitua yhteiskuntaan nuorella täytyy olla riittävä sosiaalisten siteiden aikaansaama sosiaalinen verkosto, johon kuuluu yhteiskunnassa

menestymiseen tarvittavia pääoman muotoja etenkin sosiaalista pääomaa. Oletuksena on, että sosiaalisten siteiden määrällinen vähyys tai niiden heikko laatu aiheuttavat sen, että yksilö elää vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta eli elää syrjäytymisriskin alla. (Veivo & Vilppola, 1998.)

4.5 Vertaissuhteiden ongelmat

Nuorten sosiaaliset tavoitteet kaverisuhteissa ovat erilaisia, ja tavoitteet ovat yhteydessä myös ystävyysuhteiden laatuun. Jotkut nuoret haluavat ylläpitää suhteita kavereihinsa ja tulla kuulukuiksi, toiset taas eivät juurikaan piittaa muista, vaan haluavat vain oman äänensä joukossa kuuluviin. Osa vetäytyy sosiaalisista suhteista ja osa haluaa ylläpitää suhteita mukautuen muiden tahtoon. Sukupuolten välisiä eroja tarkasteltaessa on havaittu, että läheisyystavoitteet ovat tärkeitä sekä tytöille että pojille, mutta on huomattu, että tytöt haluavat enemmän läheisyyttä sosiaalisissa suhteissaan, ja pojat tahtovat enemmän ilmaista itseään sekä vaikuttaa. Läheisyystavoitteilla tarkoitetaan halua luoda ja ylläpitää suhteita muihin. Vaikuttamistavoitteilla tarkoitetaan itsensä ilmaisemisen ja kuulluksi tulemisen tavoitteita. (Salmivalli, 2005.)

Nuoren asema ryhmässä perustuu karkeasti jaoteltuna suosioon tai epäsuosioon. Yksilön sosiaaliset taidot vaikuttavat siihen, miten erilaisiin ryhmiin jäseneksi pääseminen onnistuu. Ryhmien erilaisia rooleja ovat suositut, torjutut, keskimääräisessä asemassa olevat, huomiotta jätetyt ja ristiriitaisessa asemassa olevat. Suositut saavat paljon positiivista ja vain vähän negatiivista huomiota, ja he ovat sosiaalisempia ja kognitiivisesti kehittyneempiä, kuin keskimääräisessä asemassa olevat. (Korkiamäki, 2014; Junttila, 2010; Salmivalli, 2005.) Torjutut saavat usein negatiivista huomiota, ja heillä esiintyy aggressiivisuutta, vetäytymistä ja kognitiivisten taitojen puutteita muita enemmän. Ryhmässä keskimääräisessä asemassa olevat saavat jonkin verran sekä negatiivista että positiivista huomiota muilta, mutta huomiotta jätetyt eivät saa juuri kumpaakaan. Huomiotta jätetyillä on usein vaikeuksia solmia suhteita samanikäisiin koulukavereihin esimerkiksi ujoutensa takia. (Salmivalli, 2005; Laine, 2005.)

Nuoren asema ryhmässä on suhteellisen pysyvää, sillä muodostuneita asenteita ja suhtautumistapoja on haastavaa myöhemmin muuttaa. Ryhmän paine voi saada aikaan toimintaa, jonka seurauksena porukan ulkopuolisia torjutaan oman sisäryhmän yhtenäisyyden korostamiseksi. Kaverisuhteiden ulkopuolelle jääminen ennakoii esimerkiksi yksinäisyyttä ja ulkopuolisuuden tunnetta. (Junttila, 2010.) Vastavuoroisen ystävän puute on Christina Salmivallin (2005) mukaan riskitekijä etenkin tytöille, sillä se lisää heillä myöhempien vertaissuhdeongelmien esiintyvyyttä, kuten kiusatuksi ja torjutuksi tulemistä (Salmivalli, 2005, s. 50–51).

Kaverisuhteilla ja niiden laadulla on suuri merkitys nuoren kehitykselle, ja ne kuvaavat usein myös nuoren kyvykkyyttä erilaisissa sosiaalisissa suhteissa. Ystävien saaminen ja kaverisuhteiden ylläpito edellyttää sosiaalisia taitoja sekä kykyä solmia kontakteja vertaisiin (Salmivalli, 2005). Irving (2010) mainitsee, että sellaiset lapset ja nuoret, joilla on puutteita sosiaalisessa kompetenssissa kärsivät haasteista ystävyysuhteissa, ja heillä on suurempi riski sairastua esimerkiksi masennukseen. Hyvä sosiaalinen kompetenssi on sen sijaan ennuste akateemisille saavutuksille (Irving, 2010, s. 1624). Sosiaalisen kompetenssin rakentuminen alkaa jo varhaislapsuudessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Sosiaalinen kompetenssi tarkoittaa yksilön kykyä säädellä omaa toimintaa sosiaalisissa tilanteissa siten, että hän saavuttaa toiminnallaan sosiaaliset tavoitteensa myönteistä vuorovaikutusta käyttäen. Sosiaalisen kompetenssin alakäsitteitä ovat muun muassa sosiaaliset taidot, sosioemotionaaliset taidot ja sosiokognitiiviset taidot (Salmivalli, 2005).

4.5.1 Syrjintä ja torjunta

Ryhmässä torjutuksi tuleminen voi olla seurausta nuoren omasta vetäytyvästä tai aggressiivisesta käyttäytymisestä. Tällaisten nuorten sosiaalisten taitojen on huomattu olevan puutteellisia tai kehittymättömiä. Aggressiivisesti käyttäytyvä nuori voi toimia impulsiivisesti tai muuten negatiivisella tavalla, jonka seurauksena muiden nuorten torjuva käyttäytyminen lisääntyy (Irving, 2010; Laine, 2005). Salmivalli (2005) esittää, että tutkimusten mukaan aggressiivisilla, torjutuilla tai muuten sosiaalisesti sopeutumattomilla lapsilla on taipumus asettaa tavoitteita, jotka vahingoittavat vuorovaikutussuhteita. Salmivallin mukaan aggressiivisten lasten tavoitteena on epäaggressiivisia useammin hakea huomiota sekä keskeyttää käynnissä olevaa toimintaa oman tahtonsa mukaan aiheuttaen muissa ärsytystä (Salmivalli, 2005, s. 94). Toisaalta lapsi tai nuori voi pelätä itseensä kohdistuvaa huomiota ja tästä syystä itse vetäytyä ryhmästä. Torjutut nuoret, joilla esiintyy pelokkuutta, masentuneisuutta ja ahdistuneisuutta, joutuvat verrattain usein kiusatuiksi ryhmässä. Lisäksi heille voi olla haastavaa solmia ystävyysuhteita, joka puolestaan lisää myöhempää riskiä sopeutumisen- ja tunne-elämän ongelmien kehittymiseen (Irving, 2010; Laine, 2005). Reicher ja Maticsek-Jauk (2019) nostavat artikkelissaan esille O'Driscollin, Hearyn, Henessyn ja McKeaguen vuonna 2015 tekemän tutkimuksen, jolla pyrittiin selvittämään miksi vertaiset torjuvat sellaisia nuoria, joilla on haasteita psyykkisen tervey-

den kanssa. Tutkimuksessa haastateltiin 148 nuorta ja heidän vastauksissaan toistui muun muassa sosiaalisen vastavuoroisuuden puuttuminen, virheelliset käsitykset siitä mitä kaverisuhteilta odotetaan, sosiaalisen maineen menettäminen muiden nuorten silmissä ja huoli yleisen tunnelman latistumisesta. (Reicher & Maticsek-Jauk, 2019.)

Etenkin pitkään jatkuva kiusaaminen ja negatiiviset vuorovaikutustilanteet saavat aikaan pelkoa ja turvallisuuden tunteen vähenemistä, jonka myötä sosiaalinen syrjään vetäytyminen ja masentuneisuus lisääntyvät entisestään. Erityisesti aggressiiviset ja torjutut pojat ovat verrattain usein moniongelmaisia. Moniongelmaisuus niin ikään voi johtaa syrjäytymiseen (Laine, 2005). Koulumaailmassa sosiaalinen syrjäytyminen nähdään Reicherin ja Maticsek-Jaukin mukaan erityisesti vertaisryhmistä torjutuksi tulemisena. Heidän mukaansa sosiaalinen syrjäytyminen vertaisryhmän piiristä kasvattaa myös masentumisen riskiä, jolloin masennus ja sosiaalinen syrjäytyminen vain vahvistavat toisiaan aiheuttaen pitkäaikaisemman jatkumon. (Reicher & Maticsek-Jauk, 2019.) Poikien torjunta on koulumaailmassa yleisempää kuin tyttöjen (Laine, 2005). Syrjinnän on todettu olevan yhteydessä esimerkiksi vieraantumiseen, syrjäytymiseen ja psyykkiseen pahoinvointiin (Huotari ym., 2010).

4.5.2 Kiusaaminen

Kiusaaminen on toistuvaa samaan henkilöön kohdistuvaa vihamielistä käyttäytymistä ja pahan mielen tahallista aiheuttamista. Kiusaamisella pyritään vallan käyttöön ja usein oman aseman pönkittämiseen vertaisryhmässä. Lähiyhteisön torjuvat mekanismit, kuten kiusaaminen ja tuen puute edistävät lapsen syrjäytymistä. (Salmivalli, 2016.) Erityisesti koulukiusaaminen on yksi koulutuksessa esiintyvä välittömän syrjinnän ilmenemismuoto (Huotari ym., 2010). Salmivallin (2016) mukaan kiusaaminen jättää lapsen ja nuoreen pitkäkestoisia, pahimmillaan jopa aikuisiälle asti heijastuvia pysyviä vaikutuksia. Lisäksi kiusaaminen vaikuttaa ryhmän tai luokan sisäisten normien kautta lapsen asemaan ryhmässä kielteisesti jättäen jopa pysyvän eriarvoisuuden tai erilaisuuden leiman. Kiusaaminen vaikuttaa Salmivallin mukaan myös voimakkaan alentavasti lapsen itsetuntoon, minäkuvaan ja yleiseen henkiseen hyvinvointiin (Salmivalli, 2016, s. 19–21). Kiusaamisesta johtuvat mielialan ja henkisen hyvinvoinnin ongelmat voivat olla muun muassa masentuneisuutta, ahdistuneisuutta, itsetunnon alenemista ja itsetuhoisia tekoja tai -ajatuksia. Kiusaaminen voi heijastua myös fyysiseen terveyteen ja näyttäytyä esimer-

kiksi nukahtamisvaikeuksina, syömishäiriöinä, yökasteluna tai psykosomaattisina stressioireina, kuten kiputiloina. Kiusatuille ominaista on myös kouluun menon välttely ja koulumotivaation menettäminen. (Pörhölä, 2008.)

Kiusaaminen on yleensä suoraa tai epäsuoraa kiusaamista. Suoraa kiusaamista on uhrin sanallinen tai fyysinen kiusaaminen, epäsuoraa kiusaamista on esimerkiksi joukon ulkopuolelle sulkeminen tai uhrin vuorovaikutussuhteiden vahingoittaminen esimerkiksi juoruja tai perättömiä juttuja levittämällä. Sanallinen kiusaaminen voi pitää sisällään esimerkiksi haukkumista, nimitelyä, uhkailua ja kiristämistä. Fyysinen kiusaaminen on uhrin tietoista satuttamista esimerkiksi lyömällä, potkimalla tai tönimällä. Fyysinen kiusaaminen voi pitää sisällään myös uhrin omaisuuden viemistä tai vahingoittamista. (Pörhölä, 2008; Salmivalli, 2016.) Koulumaailmassa tehdyissä tutkimuksissa kiusaaminen ja syrjintä esitetään usein rinnakkaisina käsitteinä. Kiusaamisen syynä on usein henkilöön liittyvä erilaisuus (Huotari, Törmä, & Tuokkola, 2010).

Tyttöjen kohdalla kiusaaminen on usein henkistä ja epäsuoraa, pojilla useammin fyysistä ja omaisuuteen liittyvää kiusaamista. Muunsukupuoliset kohtaavat eniten haukkumista, nimitelyä, eristämistä ja hylkimistä. Nettikiusaamista kokevat eniten yläkouluikäiset tytöt, mutta kiusaamista ylipäättään kokevat hieman enemmän pojat kuin tytöt. Myös muunsukupuolisten kohdalla kiusaaminen on valitettavan yleistä. (Huotari ym., 2010.) Kiusaaminen poikien kohdalla ei johda yhtä kokonaisvaltaiseen hyljeksimiseen kuin tytöillä, mutta kiusatuilla pojilla ja nuorilla miehillä on havaittu läheisyydenpelkoa ja seurustelusuhteisiin liittyvää lamaannuttavaa ujoutta enemmän kuin tytöillä. Toisia kiusanneilla oppilailta on huomattu henkisen hyvinvoinnin ongelmia, aivan kuten kiusatuilla. Miespuolisilla kiusaajilla näitä ongelmia on havaittu vielä myös nuorena aikuisena. Sekä kiusanneilla, että kiusatuilla pojilla on myöhemmin huomattu erityisesti antisosiaalisia persoonallisuushäiriöitä. Kiusatuilla pojilla on havaittu riski joutua kiusatuksi myös työelämässä. (Pörhölä, 2008.)

Kiusaaminen ja syrjintä on yleisempää vähemmistöjä, kuten seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjä kohtaan, esimerkiksi muunsukupuolisia kohtaan (Honkasalo & Salo, 2014). Transnuoret kertovat usein olevansa yksinäisiä, ja heistä 88 % on peruskoulussa kohdannut epäasiallista kohtelua, kiusaamista, uhkailua, häirintää ja kouluväkivaltaa. Oppilaitoksissa sama prosenttiosuus on 90 % (Suhonen, 2014). Huolestuttavaa on, että monet koulukiusaamiseen liittyvät tutkimukset jättävät sukupuoleen liittyvän kiusaamisen lähes huomiotta, vaikka esimerkiksi transnuoret omaavat kokemuksia kouluväkivallasta ja nimittelystä juuri sukupuolen vuoksi.

Keskeinen osa sukupuolivähemmistöjen erityisyyttä on, että välttääkseen leimatuksi ja kiusatuksi tulemisen nuoret joutuvat usein salaamaan oman identiteettinsä. (Huotari ym., 2010.)

4.5.3 Yksinäisyys

Niina Junttila (2015) kuvailee yksinäisyyttä negatiiviseksi psyykkiseksi olotilaksi, jossa yksilö kokee ahdistusta laadullisesti tai määrällisesti puutteellisista ihmissuhteista. Yksinäisyys on lamaannuttava tunne siitä, ettei ole ketään kenelle jutella tai uskoutua (Junttila, 2015, s. 13). Yksinäisyys on siis paitsi tunne ja subjektiivinen kokemus, mutta myös olosuhde ja suhde sosiaaliseen, valittu tai ei-valittu. Yksinäisyyttä ja yksinolemista ei pidä sekoittaa toisiinsa. Yksin oleminen on fyysistä, ja yksinäisyys puolestaan on psyykkistä erillisyyttä, ja ristiriidassa ihmisen toivomien ja todellisten sosiaalisten suhteiden välillä. Yksinäisyys on aina kokemuksena ahdistava ja epämiellyttävä, toisin kuin yksin oleminen (Harinen, 2008; Junttila, 2015). Lasten ja nuorten kohdalla yksinäisyydessä on kyse etenkin ystävien ja kavereiden puuttumisesta (Laine, 2002). Ihmisellä on perustarve läheiseen inhimilliseen kiintymykseen muiden ihmisten kanssa sekä vertaisten muodostamaan verkostoon, joka mahdollistaa mukavan sosiaalisen kanssakäymisen. Mikäli nämä sosiaaliset tarpeet eivät täyty, ihminen kokee yksinäisyyttä. Tulee kuitenkin muistaa yksinäisyyden subjektiivinen olemus, ihminen voi olla yksinäinen, vaikka olisikin muiden seurassa tai olla yksin kokematta yksinäisyyttä. (Harinen, 2008; Junttila, 2015.)

Vertaissuhteilla on suuri merkitys ihmisen psyykkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille (Pörhölä, 2008). Nuorten näkökulmasta yksinäisyys on usein määritelty vertaissosiaalisuuden puutteeksi ja raskaimmaksi syrjään joutumisen ja kokemuksen muodoksi. Erilaisuuden kokemusten ja yksinäisyyden tunteet on pitkälti nähty kietoutuneen toisiinsa, kun taas samankaltaisuuden kokemukset on nähty liittävän ihmiset toisiinsa, ja synnyttävän ystävyyttä. Sosiaaliset verkostot aukeavat niin ikään helpoiten niille, jotka voivat osoittaa kiinnittyneensä yhteiskuntaan, yhteisöihin ja instituutioihin ”oikeina” pidetyillä tavoilla. Näihin kiinnittymisiin vaaditaan muun muassa sosiaalista pääomaa ja tunnetta osallisuudesta (Harinen, 2008). Yksinäisillä lapsilla ja nuorilla on riski sairastua esimerkiksi masennukseen ja sosiaaliseen ahdistukseen (Junttila, 2015). Koululaisten kohdalla yksinäisyys liittyy usein nuorten suosiohierarkioihin ja koulukiusaamiseen. Monet yksinäiset ovat epäsuosittuja, ei-hyväksytyjä ja torjuttuja (Harinen, 2008; Laine, 2002; Pörhölä, 2008). Nuoret miehet kokevat yksinäisyyttä useammin kuin nuoret naiset. Transnuoret kokevat itsensä yksinäisiksi huomattavasti useammin kuin cis-

nuoret (Harinen, 2008; Honkasalo & Salo, 2014). Etenkin poikien ja nuorten miesten yksinjäminen on nähty olevan merkittävä huono-osaisuutta ja syrjäytymistä ennustava riskitekijä (Myrskylä, 2012).

4.5.4 Marginalisaatio

Suomenkieliselle termille ”sosiaalinen syrjäytyminen” englanninkielinen vastine on muotoa ”social exclusion”. Niin ikään marginalisaatiolle löytyy englanninkielinen vastine marginalization. Sosiaalitutkimuksen termistössä eksklusion ja marginalisaation käsitteet ovat jossain määrin ja pienessä mittakaavassa osa myös suomalaista syrjäytymiskeskustelua. Käsitteet ovat kulkeneet syrjäytymisen käsitteen rinnalla, ikään kuin sen pakollisina haastajina, eivätkä ne tarkoita samaa (Sandberg, 2015). Syrjäytymistä ja marginalisaatiota tulisikin tarkastella erillisinä, omanlaisinaan ilmiöinä (Järvinen & Jahnukainen, 2001). Marginalisaatio eroaa syrjäytymisestä sekä merkityksessä että kulttuurisessa kontekstissa (Jokinen, Huttunen & Kulmala, 2004).

Syrjäytyminen voidaan määritellä huono-osaistumisen prosessiksi ja marginalisaatio valtaviiran ulkopuolella olemiseksi, johon voi liittyä, muttei aina liity huono-osaisuutta (Järvinen & Jahnukainen, 2001). Järvisen ja Jahnukaisen (2001) mukaan kenen tahansa on mahdollista asettua – tai hänet voidaan asettaa – syrjään joltain elämän osa-alueelta, eikä se vaadi sen syvempää huono-osaisuutta. Syrjäytyminen taas on pitempiaikainen ja syvempi prosessi kuin syrjässä olominen eli marginalisaatio. Lisäksi syrjäytymiseen liittyy lähes väistämättä paitsi koettua, myös objektiivisesti havaittavissa olevaa huono-osaisuutta (Järvinen & Jahnukainen, 2001, s. 138).

Marginalisaatiossa yksilön katsotaan ajautuvan yhteisön, ytimen tai keskustan reunalle (Sandberg, 2015). Ytimeen verrattuna marginaali edustaa syrjätilaa ja toiseutta. Ei ole kuitenkaan olemassa vain yhtä mahdollista ydintä tai keskustaa, vaan eri marginaaleista katsottuna tavoiteltava ydin tai keskus näyttäytyy erilaisena. Marginaalisiksi määritetyt ryhmät ovat toisistaan poikkeavia ja myös heidän asemansa on lähtökohtaisesti toisistaan poikkeava suhteessa ytimiin. Ihminen voi olla yhtäaikaisesti marginaalissa joillakin sosiaalisen elämän osa-alueilla, mutta silti keskustassa, ytimessä joillakin toisilla (Jokinen ym., 2004). Yhteen tai useampaan elämän-alueeseen liittyvä marginaalisuus voi olla niin ikään myös tietoinen valinta. Tietyn asteinen

marginaalissa oleminen voi siis olla hyvinkin tyypillistä ilman, että siihen liittyy erityisiä syrjäytymiseen ja huono-osaisuuteen viittaavia tunnusmerkkejä. Marginaalisuus voi kuitenkin toisinaan edetä myös syrjäytymiseksi. Näin voi käydä etenkin silloin kun ollaan yhtäaikaaisesti useiden elämän osa-alueiden ulkopuolella, ja tähän liittyy riski ongelmien pitkittymisestä ja kasautumisesta. Tähän liittyen keskeisinä elämän osa-alueina voidaan pitää työtä, koulutusta ja sosiaalisia suhteita. Kuten syrjäytyminen myös marginaalisuus voi olla luonteeltaan väliaikaista. Valtavirran ulkopuolisuus tietyllä elämänalueella ei määritä yksilön sosiaalista ja yhteiskunnallista asemaa yhtä kokonaisvaltaisesti kuin syrjäytyneisyys. (Järvinen & Jahnukainen, 2001.) Näkemystä, jossa marginalisaatio ymmärretään koettuna ulkopuolisuutena, on hyödynnetty myös esimerkiksi tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu erilaisten maahanmuuttajaryhmien kiinnittymistä uuteen kulttuuriin (Berry, 1992).

4.6 Maahanmuuttajataustaiset nuoret

Maahanmuuttaja on yleiskäsite ihmiselle, joka on muuttanut maasta toiseen. Käsitteellä viitataan tyypillisesti ihmisiin, jotka ovat syntyneet ulkomailla, mutta ovat myöhemmin muuttaneet esimerkiksi Suomeen. Maahanmuuttajakäsitteellä viitataan kaikkiin eri perustein Suomeen muuttaneisiin henkilöihin, eli maahanmuuttajat ja maahanmuuttajataustaiset ovat hyvin moninainen heterogeeninen joukko. Muuton syitä voivat olla esimerkiksi perhesyyt, työ, opiskelu tai pakolaisuus (THL, 2021; Kivijärvi & Mathias, 2018). Maahanmuuttajatausta puolestaan viittaa ihmisiin, jotka ovat itse tai joiden vanhempi tai vanhemmat ovat syntyneet Suomen ulkopuolella (Kivijärvi & Mathias, 2018). Henkilöistä, jotka ovat itse syntyneet Suomessa, mutta joiden vanhemmat ovat syntyneet Suomen ulkopuolella puhutaan usein toisen polven maahanmuuttajina. Heillä voi olla vahva yhteys perheensä kulttuuriin ja tapoihin (Rastas, 2013).

Tässä tutkielmassa maahanmuuttajataustaisella nuorella tarkoitetaan tutkielman ikähaarukan mukaisesti 13–27-vuotiasta nuorta, joka on itse syntynyt tai jonka vanhemmat ovat syntyneet Suomen ulkopuolella, ja ovat vasta myöhemmin muuttaneet maahan. Koen tarpeelliseksi nostaa tässä tutkielmassa maahanmuuttajataustaiset nuoret esille omana lukunaan, sillä he näkyvät usein syrjäytyneiden nuorten tilastoissa korostuneesti, ja kohtaavat tilastojen valossa verrattain paljon sosiaalisen syrjäytymisen riskitekijöitä, kuten koulukiusaamista. Syrjäytyneistä nuorista lähes neljännes on maahanmuuttajataustaisia. (Lämsä, 2009; Myrskylä, 2014; THL, 2017.)

Maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat moninainen joukko ja esimerkiksi sukupuolten välillä on suuriakin hyvinvointieroja. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokevat muita nuoria enemmän

toistuvaa koulukiusaamista ja fyysistä väkivaltaa sekä syrjivää kiusaamista. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn mukaan maahanmuuttajataustaiset nuoret olivat useammin ilman ystävää ja useaa heistä oli uhattu väkivallalla. Myös oppilashuollon palvelujen saaminen oli heille vaikeampaa kuin muille nuorille. (THL, 2017). Etenkin maahanmuuttajataustaiset pojat kokevat suhteellisen paljon koulukiusaamista ja fyysisen väkivallan uhkaa. Maahanmuuttajataustaisilla pojilla on niin ikään usein vaikeuksia tutustua kantäväestöön kuuluviin lapsiin ja nuoriin. Maahanmuuttajataustaisilla tytöillä yhtä suuria haasteita ei ole todettu. Kiusaamisen lisäksi maahanmuuttajataustaiset kokevat myös enemmän syrjintää kuin kantasuomalaiset. (Kivijärvi & Mathias, 2018.)

Hyvinvoinnin eroja on huomattu etenkin ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajien ja muiden maahanmuuttajataustaisten välillä sekä nuoren oman syntymämaan mukaan. Erityisesti kiusaaminen, ystävättä jääminen ja ahdistuneisuus olivat yleisempiä ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajilla. Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajanuoret ovat huomattavasti muita nuoria yleisemmin vailla yhtään läheistä ystävää. Pojilla läheisen ystävän puute oli tyttöjä yleisempää. Eri kouluasteilla ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajapojista noin 23–29 ja -tytöistä 10–16 prosenttia ilmoittaa, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää, jonka kanssa voisi keskustella luottamuksellisesti omista asioista. Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajanuoret joutuvat selvästi muita useammin myös koulukiusatuiksi. Poikia kiusattiin tyttöjä yleisemmin. Eri kouluasteilla ensimmäisen polven maahanmuuttajapojista 12–21 ja -tytöistä 6–14 prosenttia kertoo joutuneensa viikoittain kiusatuksi koulussa. Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajatyttöillä on muita yleisemmin ahdistuneisuutta riippumatta kouluasteesta. Tyttöjen ahdistuneisuus on yleisempää kuin poikien. Ensimmäisen polven maahanmuuttajatyttöistä 23–26 prosenttia raportoi kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta ja pojista 16–21 prosenttia. (Laine 2005; Matikka, Wikström, Halme, 2015.)

5 Sukupuoli

Tässä osiossa tarkastellaan sukupuolta ja sen määritelmää. Sukupuoli on tutkielman kannalta oleellinen käsite, mutta haastava määritellä. Eri aikoina ja eri yhteyksissä sitä on määritelty eri tavoin. Raija Julkusen (2010) mukaan sukupuoli voidaan nähdä esimerkiksi biologiseksi, ruumiilliseksi, representaatioksi, tekemiseksi, identiteetiksi, rooliksi, jaoksi, eroiksi, sosialisatioksi, sopimukseksi, vallaksi, toistoksi, hierarkiaksi ja valinnaksi. Tämä luettelo havainnollistaa, kuinka moninaisesta asiasta onkaan kyse (Julkunen, 2010, s. 10). Perinteisesti länsimaissa sukupuoli jaotellaan vain kahteen sukupuoliluokkaan; miehiin ja naisiin. Tämä jaottelu jättää kuitenkin huomioimatta sukupuolen moninaisuuden. Sukupuolten yhdenvertaisuus toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla, mikäli sukupuolta tarkasteltaisiin sekä biologisena, sosiaalisena että kokemuksellisenä ominaisuutena. (Vilka, 2010.)

Teoksessa ”Käsikirja sukupuoleen” ilmestynyt Maarit Huuskan (2010) artikkeli luo lyhyen katsauksen muunsukupuolisuuden tutkimukseen Suomessa. Artikkelin on ensimmäinen, joka paikantaa transsukupuolisuuden suomalaisen akateemisen tutkimuksen alueelle omana, erillisenä aiheenaan. Transsukupuolisuutta on tutkittu Huuskan mukaan Suomessa pääosin vain lääke- ja yhteiskuntatieteissä, joista ensimmäisessä sitä on tarkasteltu parannettavissa olevana sairautena ja jälkimmäisessä sosiaalisesti rakentuvana ilmiönä. Artikkelista tulee ilmi, että transsukupuolisuus on vielä varsin tuntematon ilmiö suomalaisella sukupuolentutkimuksen kentällä. (Huuska, 2010.) Sukupuolen moninaisuutta ei ole huomioitu muillakaan tutkimuskentillä vielä kovin laajasti. Tästä syystä tämänkin tutkielman aineisto valitettavasti pureutuu vahvasti vain perinteiseen mies-naissukupuolten kahtiajakoon.

5.1 Sukupuoli käsitteenä

Sukupuoli voidaan jakaa psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. Psyykinen sukupuoli tarkoittaa yksilön subjektiivista käsitystä omasta sukupuolestaan, fyysinen sukupuoli tarkoittaa yksilön anatomista ja biologista sukupuolta, ja sosiaalinen sukupuoli on kulttuuri-, aika- ja tilannesidonnainen sukupuolen ulottuvuus. (Tanhua, Mustakallio, Karvinen, Huuska, & Aaltonen, 2015.) Sukupuolta voidaan tarkastella biologisen, fysiologisen ja anatomian kautta (sex) sekä sosiaalisen, kulttuurisen ja yhteiskunnallisen (gender) jaottelun kautta. Nykytutki-

muksen valossa sukupuoli on sekä biologinen että sosiaalinen, eivätkä ne ole keskenään arvojärjestyksessä. On kuitenkin melko yleistä, etenkin länsimaisessa arkiajattelussa, jakaa ihmiset vain kahteen eri sukupuoleen; miehiin ja naisiin. Tämä jako pohjaa monesti ajatukseen sukupuolesta biologisesti annettuna faktana. (Vilka, 2010; Juvonen, 2016.) Tämän jaon ulkopuolella elävät ihmiset määritetään eri sukupuolivähemmistöihin kuuluviksi sillä perusteella, että heidän sukupuoli-identiteettinsä eroaa tästä kaksisukupuolijaottelusta (Irni, 2011). Sukupuolivähemmistöillä tarkoitetaan ainakin transsukupuolisia, muunsukupuolisia ja intersukupuolisia henkilöitä (Tanhua ym., 2015). Mies-naisjaon tiukka binäärisyys on saanut osakseen kritiikkiä. Kritiikin tarkoituksena ei ole ollut kiistää sukupuolen biologista puolta, mutta ongelmallisena on pidetty näkemystä, jonka mukaan pelkästään biologia ohjaisi yksilöitä (Rossi, 2010). Leena-Maija Rossin (2010) mukaan sukupuoli on biologinen, mutta samalla sosiaalinen ja kulttuurinen ilmiö, joka voidaan nähdä ihmisen ominaisuutena tai määreenä (Rossi, 2010)- Sukupuolen määrittelyssä on alati kyse juuri itsemäärittelystä (Tanhua ym., 2015).

Hanna Vilka (2010) esittää teoksessaan *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*, kuinka 1940-luvulla sukupuolta alettiin tarkastella Simone De Beauvoirin myötä enemmän sosiaalisena kuin biologisena asiana. Sukupuoliroolikäsitteen rinnalle nousi uusi käsite, sosiaalinen sukupuoli. De Beauvoirin ajatuksena oli, että sukupuoleen ei suoraan synnytä vaan sukupuoliseksi tullaan. Sosiaalinen sukupuoli on pitkälti kokemus ja tunne omasta sukupuolesta (Vilka, 2010, 18; De Beauvoir, 2000). Sosiaalisen sukupuolen käsite on tuonut sukupuolen määrittelyyn lisää moninaisuutta, sillä sen on nähty rakentuvan kulttuurisesti sekä kykenevän muokkaamaan itseään (Butler, 1990). Tuottaessaan sosiaalisia ja kulttuurillisia rakenteita ihmiset uusintavat sekä itseään että toisia ihmisiä sukupuolisina henkilöinä. Sosiaalista sukupuolta ei voi tehdä yksin, vaan sitä rakennetaan aina prosessissa muiden ihmisten kanssa. Vaikka välillä yksilö saattaakin kokea oman sosiaalisen sukupuolensa olevan hänen itsensä rakentama, tekemisen ehdot tulevat kuitenkin yksilön ulkopuolelta sosiaalisuudesta ja sosiaalisesta kanssakäymisestä. (Butler, 2004; Rantalaiho, 1994.)

Myös sukupuolen jakaminen biologiseen ja sosiaaliseen on kohdannut kritiikkiä (Rossi, 2010; Vilka, 2010; Butler, 1990). Judith Butler (1990) näkee, että ei olemassa ole vain kahta biologista sukupuolta, joiden varaan olisi rakennettu kaksi sosiaalista sukupuolta, sillä hänen mukaansa sukupuolen on mahdollista muotoutua monimuotoisemmin. Butler käsittää sukupuolella olevan kyse performatiivisesta tekemisestä. Performatiivista tekemistä ovat esimerkiksi rooli, tyyli, opitut ilmeet ja eleet sekä puhuvat (Butler, 1990, s. 8–10; Julkunen, 2010; Vilka, 2010). Hanna Vilka (2010) puolestaan ei näe, että sukupuolen jako sosiaaliseen ja biologiseen

rajoittaisi sosiaalisten sukupuolten määrän vain kahteen. Hän näkee sosiaalisella sukupuolella tarkoitettavan sukupuolen sosiaalisia, kulttuurillisia, kokemuksellisia ja persoonallisia ominaisuuksia. Näin tarkasteltuna kaksijakoinen sukupuolen määrittely ei ole ainoa mahdollinen, vaan jokainen yksilö kokee sukupuolen omalla tavallaan, ja sukupuolia on niin monta kuin on kokemuksia sukupuolesta. Biologisesta sukupuolesta riippumatta voimme omaksua monia sukupuolen rooleja. (Vilka, 2010, s. 18–19.) Kokemus sukupuolesta yhdessä biologisen ja sosiaalisen sukupuolen kanssa muodostaa pohjan sukupuolisena olentona olemisen ja toimimisen taidoille, mutta loppujen lopuksi sukupuolen kokemisessa on kyse yksilön itselleen omaksumasta sukupuoli-identiteetistä (Vilka, 2010).

5.2 Sukupuoli-identiteetti

Yksilö voi kokea sosiaalisen sukupuolensa toiseksi kuin hänen biologinen sukupuolensa on (Vilka, 2010). Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan jokaisen yksilön omaa kokemusta sukupuolestaan, oli se sitten mies, nainen tai jotain muuta (Tanhua ym., 2015). Sukupuoli-identiteetti on ensisijaisesti ihmisen tunne ja käsitys omasta sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan eikä sitä voi liittää mihinkään tiettyihin ominaisuuksiin ihmisen olemuksessa (Seta ry, 2021).

Henkilön sukupuoli-identiteetti voi olla sekoitus maskuliinisuutta, feminiinisyttä tai jotain muuta. Sukupuoli-identiteetti voi myös olla vaihteleva ja joustava, englannin kielessä tästä käytetään usein käsitettä gender fluid (suomeksi esimerkiksi sukupuolijoustava). Muunsukupuolisella voi olla myös kokemus useista sukupuolista rinnakkain (Vilka, 2010; Setä ry, 2021).

Sukupuoliristiriita eli sukupuolidysforia tarkoittaa tilannetta, jossa yksilöllä on tunne, ettei hänen käsityksensä omasta sukupuolestaan vastaa muiden ihmisten käsitystä hänen sukupuolestaan (Huuska, 2011). Ihmisen sukupuoli-identiteetti onkin vahvimmillaan silloin, kun yksilö samaistuu syntymässä määritettyyn biologiseen sukupuoleensa ja on siihen tyytyväinen, kokee olevansa samanlainen kuin muut hänen sukupuolensa edustajat, kokee tarvetta toimia sukupuoliodotusten mukaisesti ja pitää sukupuolta identiteettinsä tärkeänä määrittäjänä. Monet transihmiset ovat kokeneet esimerkiksi lapsuudessaan ristiriitaa ympäristön odotusten ja oman sukupuolensa kokemisen välissä (Lehtonen, 2014). Yksilön sisäinen kokemus omasta sukupuolesta tai sen ristiriidasta ei välttämättä näy millään tavalla ulospäin (Huuska, 2011).

Tässä tutkimuksessa sukupuoli-identiteetti käsitetään ihmisen omana ja itsemääriteltynä kokemuksena sukupuolesta, sukupuolettomuudesta, mieheydestä, naiseudesta sen monimuotoisuudesta tai ristiriidasta.

5.3 Sukupuolienemmistö

Länsimaissa on tapana jakaa ihmiset kahteen sukupuoliluokkaan miehiin ja naisiin (Vilkka, 2010; Juvonen, 2016). Sukupuolienemmistöiksi kutsutaan miehiä ja naisia, joiden sukupuolen ilmaisu, sukupuoli-identiteetti ja fyysiset sukupuolta määrittävät ominaisuudet ovat heille syntymässä määritellyn biologisen sukupuolen mukaisia. Sukupuolienemmistöistä käytetään lisäksi nimitystä cis-ihmiset tai cissukupuoliset (Tanhua ym., 2015; Suhonen, 2014). Cissukupuolinen kokee biologisen syntymässä määritellyn sukupuolen omakseen, ja pääosin ilmaisee sukupuoltaan omalle synnyntäiselle sukupuolelleen ominaisesti (Holma, Järvenpää, Tervonen, 2017; Suhonen, 2014).

5.4 Muunsukupuolisuus

Muunsukupuolinen ihminen on usein syntynyt biologiseksi mieheksi tai naiseksi, mutta hänen sukupuoli-identiteettinsä ei ole jaoteltavissa joko mieheksi tai naiseksi (Seta ry, 2021). Sukupuoli voidaan nähdä laajempänä kuin vain biologisena ominaisuutena. Se on myös sosiaalinen, juridinen, psyykinen ja aistinen kokemus (Vilkka, 2010). Sukupuolen määrittämistä kahteen eri ryhmään on perusteltu fyysisillä eroilla, mutta tätä jakoa on problematisoitu monin tavoin. Esimerkiksi yhdysvaltalainen biologian ja tieteenhistorian tutkija Anne Fausto-Sterling (1992) on tuonut esiin kaksijakoisen sukupuolikategorian sekä siihen liittyvän sukupuolia yksinkertaistavan sukupuolikäsityksen ongelmia (Fausto-Sterling, 1992). Sukupuoli muodostaa ruumiillisten ja mentaalisten ominaisuuksien kokonaisuuden eikä jakaudu ainoastaan biologisiin ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tuottamiin ominaisuuksiin (Vilkka, 2010; Rossi 2010).

Sukupuolivähemmistöillä tarkoitetaan ihmisiä, joiden biologisen ja sosiaalisen sukupuolen välillä on ristiriita sekä ihmisiä, joiden sukupuoli ei ole yksiselitteisesti binäärisesti määriteltävissä joko mieheksi tai naiseksi. Muunsukupuolisuus -sanaa voidaan käyttää yleiskäsitteenä erilaisille ei-binäärisille sukupuolille, mutta sen kattokäsite on yleensä sukupuolivähemmistö

ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen tai transihmisyys. (Seta ry, 2021; Tanhua ym., 2015.) Muunsukupuolisista nuorista voidaan siis käyttää esimerkiksi myös käsitettä transnuoret. Usein transsukupuolisen sukupuoli-identiteetti on nainen tai mies, mutta joidenkin identiteetti voi olla myös transsukupuolinen. Muunsukupuolinen ihminen voi myös kokea sukupuoliristiriitaa. Ero transsukupuoliseen on siinä, että muunsukupuolinen ei välttämättä koe olevansa mies eikä nainen. Hän voi kokea olevansa esimerkiksi sukupuoleton tai kaksisukupuolinen (Suhonen, 2014). Muunsukupuolisuudella kuvataan esimerkiksi kokemuksia monisukupuolisuudesta ja kokemuksista mieheyden ja naiseuden välillä, rajalla tai ulkopuolella olemisesta (Tanhua ym., 2015). Muunsukupuolisuus ei ole pääteltävissä ihmisen kehon ominaisuuksista, ulkonäöstä tai sukupuolen ilmaisusta (Seta ry, 2021).

6 Tutkimustulokset

Tässä tutkielman osiossa esitellään saatuja tutkimustuloksia, pohditaan tulosten yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä vastataan tutkimuskysymyksiin.

6.1 Miestapainen sosiaalinen syrjäytyminen nuoruudessa

Tutkielman aineiston mukaan sosiaalisen selviytymisen ongelmien kasautuminen ja riskitekijät sosiaaliselle syrjäytymiselle ovat yleisempiä nuorilla miehillä kuin nuorilla naisilla. Poikien elämässä on havaittu enemmän tekijöitä, jotka vahvistavat ongelmien kasautumista ja pysyvyyttä (Laine, 2005; Myrskylä, 2012; Rönkä, 1999). Etenkin poikien yksinjäminen on nähty olevan merkittävä huono-osaisuutta ja syrjäytymistä ennustava riskitekijä (Myrskylä, 2012; Harinen, 2008). Negatiivinen yksinäisyys on uhka erityisesti pojille ja nuorille miehille, ja nuoret miehet kokevat yksinäisyyttä useammin kuin nuoret naiset (Harinen, 2008). Vesa Puuronen (1995) esittää Päivi Harisen (2008) artikkelissa *Hyvä, paha yksinäisyys – itsellisyys, yksinäisyys ja ystävyys myöhäisnuoruudessa*, että nuorten miesten läheisille ja levollisille ystävyysuhteille on vain vähän tilaa verrattuna naisten paras kaveri-instituutioon. Nuorten miesten sosiaalisia suhteita varjostavat maskuliiniset hierarkiakamppailut, “miehuuskokeet”, jotka aiheuttavat jännitteitä nuorten miesten ystävyysuhteisiin (Harinen, 2008, s. 86). Arto Jokisen (2000) mukaan kulttuurinen maskuliinisuus on käsite, joka viittaa tietyssä kulttuurissa yhteisesti jaettuun käsitykseen siitä, mikä on maskuliinista. Jokisen mukaan kulttuurinen maskuliinisuus on ansaittava erityisten suoritusten tai ansiotehtävien eli miehuuskokeiden avulla. Tällaisia kokeita voivat olla esimerkiksi väkivallan teot tai vaaralliset tempaukset (Jokinen, 2000, s. 68–69). Nämä miehuuskokeet ja hierarkiakamppailut usein hiertävät poikien välejä, ja vaikuttavat ystävyysuhteiden taustalla. Mahdollinen suosiohierarkioissa tippuminen voi aiheuttaa yksilölle esimerkiksi yksinäisyyttä tai kiusaamisen uhriksi joutumista. Etenkin kouluikäisten lasten ja nuorten kohdalla yksinäisyys liittyy usein juuri suosiohierarkioihin ja koulukiusaamiseen (Pörhölä, 2008).

Pojilta edellytetään vertaissuhteissa usein esimerkiksi loukkausten kestämistä ja rajuakin kielenkäyttöä, ja jos tähän ei kykene menettää asemiaan poikahierarkiassa (Kivijärvi & Mathias, 2018). Pojan käytös saattaa joutua muiden arvioinnin tai hyökkäyksen kohteeksi esimerkiksi

silloin, kun pojan käytös ei sovi maskuliiniseen normistoon. Pojilta odotetaan tyttöjä vahvempaa identifioitumista omaan sukupuoleensa, ja maskuliininen identiteetti kyseenalaistetaan feminiinistä identiteettiä helpommin. Tytöiltä ei odoteta yhtä vahvaa identifioitumista feminiiniin ihanteisiin, kuin pojilta maskuliinisiin (Virtanen, 2018).

Aiemmat tutkimukset (esim. Chu, 2014; Way, 2011) ovat viitanneet siihen, että keskinäinen side naisten välillä olisi vahvempi kuin keskinäinen side miesten välillä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että pojilla ja nuorilla miehillä ei olisi keskinäisiä siteitä tai merkityksellisiä ja läheisiä vertaissuhteita. On todettu, että sukupuolet arvottavat ja käsitteellistävät ystävyyttä samoilla tavoilla, mutta sukupuolikoodisto ja sosiaalinen paine rajoittavat erityisesti nuorten miesten vuorovaikutussuhteiden ylläpidon strategioita, jotka voivat aiheuttaa yksilölle ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden kokemuksia. Ystävät ovat kuitenkin sekä tytöille että pojille yhtä tärkeitä riippumatta sukupuolesta. (Virtanen, 2018.)

Nuorten ystävyysuhteista keskeisintä on hauskanpito ja viihtyminen, joten etenkin poikien kohdalla mahdollisten ongelmien ja elämänhaasteiden esiintuominen voi uhata vuorovaikutussuhteita. Kuten lähes jokaiselle ihmislajiin kuuluvalla, myös nuorille miehille on tärkeää olla osa vertaisporukkaa. Pojat saattavat siksi jättää hakematta esimerkiksi tukea haastavassa tilanteessa ystäviltaan sen takia, että se voisi uhata joukkoon kuulumista. (Virtanen, 2018.) Poikien ystävyysuhteille, keskinäiselle huolenpidolle ja välittämislle asetuu sosiaalisia rajoituksia mitä vanhemmaksi pojat varttuvat. Nuorten miesten ja naisten tuen antamisen tavoitteita vertailevassa tutkimuksessa (Burleson, Holmstrom & Gilstrap, 2005) todettiin, että miehet antavat naisille monipuolisempaa ja hienovaraisempaa tukea, kuin samassa tilanteessa oleville miehille. (Burleson ym., 2005). Tuen antamista on esimerkiksi rohkaiseminen tai lohduttaminen.

Tämän tutkielman aineiston mukaan pojilla läheisen ystävän puute on tyttöjä yleisempää. Eriytisesti maahanmuuttajataustaisten poikien tilanne on huolestuttava. Eri kouluasteilla ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajapojista noin 23–29 prosenttia ilmoitti, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää, jonka kanssa voisi keskustella luottamuksellisesti omista asioista. Tytöistä sama tilanne oli 10–16 prosentilla (Laine, 2005). Pojat kokevat myös kiusaamista hieman enemmän kuin tytöt. Kiusaamisen uhreista jälleen erityisesti maahanmuuttajataustaistenpoikien tilanne on maahanmuuttajataustaisia tyttöjä tukalampi. Kokonaisuudessaan maahanmuuttajataustaiset pojat kokevat suhteellisen paljon koulukiusaamista ja fyysisen väkivallan uhkaa sekä enemmän syrjintää kuin kantasuomalaiset pojat. Maahanmuuttajataustaisilla pojilla on lisäksi

huomattu olevan enemmän vaikeuksia tutustua kantaväestöön kuuluviin poikiin, kuin maahanmuuttajataustaisilla tytöillä kantaväestöön kuuluviin tyttöihin. (Kivijärvi & Mathias, 2018.)

Niin ikään poikien kouluviihtyvyys on tyttöjä huonompaa, ja pojilla esiintyy enemmän koulupudokkuutta ja koulutuksellista syrjäytymistä kuin tytöillä (Cacciatore & Koiso-Kanttila, 2008; Bullock, 1992). Mahdollinen koulukiusaamisen uhriksi tai kiusaamisen todistajaksi joutuminen luonnollisesti vaikuttaa kouluviihtyvyyteen. Kouluviihtyvyydellä puolestaan on osansa koulupudokkuuteen. Kiusatuille tyypillistä on koulumotivaation menettäminen ja koulun välttely (Pörhölä, 2008). Vertaissuhteet opettavat lapselle ja nuorelle iän mukaisia sosiaalisen käyttäytymisen normeja, vuorovaikutustaitoja ja rakentavat myönteistä itsetuntoa. Vertaistensa joukossa kiusatut, hyljeksityt ja torjutut lapset osoittavat koulunkäynnin kannalta useita negatiivisia ominaisuuksia, kuten heikkoja yhteistyötaitoja, aggressiivisuutta ja keskittymisvaikeuksia. Vertaistensa joukossa hyljeksityt ja kiusatut, erityisesti pojat, jäävät muita todennäköisemmin myös koulupudokkaiksi (Bullock, 1992). Kiusaaminen voi jättää jälkensä myös kiusaamisen sivustaseuraajaan, vaikkakin on huomattu, että nuoret, jotka eivät ole kiusaajia eivätkä kiusattuja omaavat usein varsin hyvät fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset voimavarat tulevaisuuteen suuntautumiseen (Pörhölä, 2008).

Kuten aineistosta ilmenee, kiusaaminen ja tuen puute edistävät lapsen ja nuoren syrjäytymistä, sillä kiusaaminen vaikuttaa hyvin alentavasti kiusatun itsetuntoon, minäkuvaan ja yleiseen henkiseen hyvinvointiin (Salmivalli, 2016). Etenkin koulukiusatut pojat ovat usein ikätovereitaan epävarmempia (Laine, 2005). Kiusaaminen ei tosin vaikuta negatiivisesti ainoastaan kiusattuihin tai kiusaamisen todistajiin vaan myös kiusaajiin. Kiusatuilla on usein myöhemminkin, kiusaamisen jo päätyttyä, haasteita omassa elämässä jaksamisessa. Kiusaajilla puolestaan on havaittu myöhempää tuhoisaa käytöstä muita ihmisiä ja yhteiskuntaa kohtaan. Sosiaalinen syrjäytyminen voi siis koskettaa myöhemmin sekä kiusaajia että kiusatuksi tulleita. Toisia kiusanneilla nuorilla esiintyy enemmän päihteiden käyttöä, kuin muilla samanikäisillä nuorilla, ja heille on tyypillistä käyttäytyä aggressiivisesti myös seurustelusuhteissa. Sekä miespuolisilla kiusatuilla ja kiusaajilla on erityisesti havaittu antisosiaalista persoonallisuushäiriötä. (Pörhölä, 2008.) Antisosiaalinen käyttäytyminen puolestaan johtaa usein elämänpituisen sosiaaliseen syrjäytymiseen (Scott, Knapp, Henderson & Maughan, 2001).

Torjutut voidaan jakaa aggressiivisiin ja syrjäänvetäytyviin. Etenkin aggressiivinen käyttäytyminen vaikeuttaa hyväksytyksi tulemistä vertaisryhmässä. Torjutut ja aggressiiviset pojat ovat usein moniongelmaisia, sillä heille tuottaa usein haasteita ymmärtää millainen käyttäytyminen

ryhmässä on sopivaa. Torjuttuja ja aggressiivisia voi esiintyä niin kiusatuissa kuin kiusaajissa. Aggressiivinen ja epäsovivakäyttäytyminen aiheuttaa muissa ihmisissä negatiivisia reaktioita, ja epäsovivasti käyttäytyvän yksilön torjuntaa. Esimerkiksi päiväkodissa torjutaan helpoiten sellaisia, aggressiivisia, lapsia, joille kykenemättömyys itsehillintään on tyypillistä. (Laine, 2005.) Näin ollen myös moniongelmaisuus voi pahimmillaan johtaa torjuntaan, yksinäisyyden kokemuksiin ja sosiaaliseen syrjäytymiseen. Moniongelmaisuus tarkoittaa sitä, että yksilöllä on monia ongelmia samanaikaisesti, esimerkiksi mielenterveysongelmia ja päihteiden käyttöä. Nuorisohuollossa moniongelmaisuus on näyttäytynyt nuoren omien ongelmien tai erilaisten kasvutaustaan ja nuoren omaan toimintaan liittyvien ongelmien yhteen kiertymisinä. Nuoret miehet ovat nuoria naisia useammin moniongelmaisia. (Lämsä, 2009.)

Niin ikään laaja-alaiset kehityshäiriöt ja käytöshäiriöt ovat useimmiten poikien diagnooseja. Tytöillä sen sijaan on huomattu olevan enemmän sisäänpäin kääntyneitä oireita ja esimerkiksi masennusdiagnooseja. Pojilla on enemmän laajempaa vaihtelua esimerkiksi impulsiivisuudessa, itsesäätelyssä ja ujoudessa kuin tytöillä (Komsu, 2008). Miehillä käyttäytymisen haavoittuvuus korostuu, jolloin ulospäin suuntautuvat käytösongelmat, kuten aggressiivisuus, käynnistävät helposti ongelmaketjuja eri elämänalueilla ja johtavat myös sosiaalisen selviytymisen ongelmiin. (Rönkä, 1999.) Pojilta ylipäätään odotetaan suurempaa pärjäämistä kuin tytöiltä, joille on sosiaalisesti hyväksytympää olla ja näyttää heikkoutensa (Virtanen, 2018). Tytöillä myös ujous on sosiaalisesti hyväksytympää kuin pojilla (Doey, Coplan & Kingsbury 2014). On mahdollista ajatella, että pojille asettuu näin ollen enemmän sosiaalisia vaatimuksia kuin tytöille.

Vuonna 1968 Jyväskylässä aloitettu Lea Pulkkisen johtamassa Lapsesta aikuiseksi- pitkäaikais- tutkimuksessa havaittiin merkittävä yhteys varhaislapsuuden tekijöiden ja myöhempien elämänhaasteiden suhteesta. Ulospäin suuntautuvat käytösongelmat, kuten esimerkiksi varhainen aggressiivisuus, ongelmat perheessä ja kaverisuhteissa, sopeutumisongelmat koulussa ja heikko koulumenestys ennustavat etenkin nuorten miesten pitkäaikaistyöttömyyttä ja rikollisuutta. Lisäksi on havaittu, että myöhemmät elämänhaasteet, kuten myös varhaiset riskitekijät, kasaantuvat samoille ihmisille, eli toisin sanoen ennustavat syrjäytymistä. (Pulkinen & Kokko, 2017; Rönkä, 1999.)

6.2 Naistapainen sosiaalinen syrjäytyminen nuoruudessa

Syrjäytyminen ja sosiaalinen syrjäytyminen on nuorilla miehillä yleisempää kuin nuorilla naisilla, sillä poikien elämässä on havaittu enemmän tekijöitä, jotka vahvistavat ongelmien kasautumista ja pysyvyyttä (Laine, 2005; Myrskylä, 2012; Rönkä, 1999). Lisäksi tyttöjen riski antisosiaaliseen käyttäytymiseen on lievempi kuin pojilla (Haapasalo, 2006). Antisosiaalinen käyttäytyminen on syrjäytymiskehitystä edesauttava tekijä, ja voi johtaa jopa elämänmittaiseen sosiaaliseen syrjäytymiseen (Jokela, 2006; Scott ym., 2001).

Yleisesti tilastojen valossa nuorten naisten voidaan ajatella ”pääsevän helpommalla” kuin nuorten miesten, suhteessa yksinäisyyteen, kiusaamiseen ja torjuntaan. (Harinen, 2008). Tytöt kertovat kuitenkin poikia enemmän kohdanneensa syrjintää sukupuolensa sekä seksuaalisen suuntautumisensa takia, ja aineiston mukaan syrjintäkokemukset ovat vahvasti sukupuolittuneita (Honkasalo & Salo, 2014). Syrjintä yleensäkin perustuu sellaisiin henkilön ominaisuuksiin, joihin hän ei voi vaikuttaa, kuten ikä tai sukupuoli (Huotari ym., 2010). Vuoden 2016 nuorisobarometrin mukaan pojista 5 % ja tytöistä jopa 18 % kertoi tulleen syrjityksi sukupuolensa takia (Myllyniemi, 2016).

Puhuttaessa kiusaamisen kohtaamisesta, kiusaaminen tyttöjen kohdalla on usein henkistä ja epäsuoraa, kuten ulkopuoliseksi jättämistä ja selän takana puhumista, pojilla fyysistä ja omaisuuteen liittyvää kiusaamista, kuten tavaroiden piilottamista tai varastamista (Pörhölä, 2008; Salmivalli, 2016). Nettikiusaamista kokevat eniten yläkouluikäiset tytöt (Huotari, 2010). Kiusaamisesta johtuvia hyvinvoinnin ongelmia voivat olla muun muassa masentuneisuus, ahdistuneisuus, itsetunnon aleneminen ja itsetuhoiset ajatukset ja teot (Salmivalli, 2016). Kiusaaminen poikien kohdalla ei nähdä johtavan yhtä kokonaisvaltaiseen hyljeksimiseen kuin tytöillä (Pörhölä, 2008). Hyljeksityksi joutuminen lisää yksinäisyyden kokemuksia. Juuri yksinäisyys on nuorten näkökulmasta usein määritelty raskaimmaksi syrjään joutumisen ja kokemuksen muodoksi (Harinen, 2008). Vastavuoroisten ystävien puute on riskitekijä etenkin juuri tytöille, sillä se lisää heillä myöhempien vertaissuhdeongelmien esiintyvyyttä, kuten kiusatuksi ja torjutuksi tulemistä (Salmivalli, 2005). Tästä huolimatta nuorilla naisilla yleisesti kuitenkin on nuoria miehiä useammin läheisiä ihmisiä elämässään, joille uskoutua, ja joiden kanssa käsitellä elämänhaasteita (Rönkä, 1999).

Tytöt ja pojat reagoivat elämänvaikeuksiin eri tavoin, ja tämä suuntaa heidän kehitystään eri poluille. Pojille ominaista ovat ulospäin suuntautuneet käytösongelmat. Tytöillä on enemmän ongelmien sisäänpäin suuntautuneisuutta, kuten masennusta, ahdistusta ja itsetunto-ongelmia

(Salmivalli, 2016). Mikään ei kuitenkaan ole näin yksiselitteistä, vaan esimerkiksi yksilölliset persoonapiirteet on tässäkin asiassa otettava huomioon. Keskeinen yksilöön liittyvä tekijä, joka ohjaa ihmisen elämänkulkua on yksilön käyttäytymistyyli. Käyttäytymistyyli on eroja esimerkiksi suhtautumisessa ristiriitatilanteisiin ja sopeutumisessa uusiin ympäristöihin sekä siinä, kuinka ympäristö suhtautuu yksilöön. Esimerkiksi vetäytyvä tai aggressiivinen käyttäytymistyyli voi altistaa useille sopeutumis- tai selviytymisongelmille. Myös ihmisen käsitys itsestään vaikuttaa sopeutumiseen ja selviytymiseen. (Rönkä, 1999.)

Naisille perinteisesti tyypilliset ongelmat, ahdistuneisuus ja itsetunto-ongelmat vaikeuttavat nuoren naisen selviytymistä nykymaailmassa. Sosiaalinen ahdistuneisuus ennakoii usein vaikeuksia naisen työuralla. Sen voidaan nähdä vaikuttavan myös naisen sosiaalisiin suhteisiin ja mahdollisesti myös aktiivisuuden puutteeseen. Niin ikään aktiivisuuden puute haittaa tyttöjen selviytymistä eri elämänalueilla, etenkin sosiaalista selviytymistä. (Rönkä, 1999.) Aktiivisuus on esimerkiksi harrastamista, osallistumista, iloa ja leikkiä (Kuronen, 2010). Nuoret, joilla on puutteita sosiaalisessa kompetenssissa kokevat usein haasteita ystävyysuhteissa, ja heillä on suurempi riski sairastua esimerkiksi masennukseen (Irving, 2010).

Mahdollisista lapsuusiän vaikeuksista johtuva epäonnistumisen tunne altistaa erityisesti nuoria naisia myöhemmille elämänvaikeuksille. Lapsuusiän riskitekijät lisäävät todennäköisyyttä tulla nuorena vanhemmaksi niin miehillä kuin naisilla. Huomionarvoista on kuitenkin se, että vain naisilla varhainen vanhemmuus altistaa sosiaaliselle syrjäytymiselle ja vaikeuttaa aikuisiän työuraa. Miehillä samanlaista vaikutusta ei ole huomattu. (Rönkä, 1999.) Nuorena vanhemmaksi tulon liittyvät stressitekijät perheessä näyttävät vaikuttavan enemmän poikien kuin tyttöjen kehitykseen. Äidin nuori ikä ja alhainen koulutustaso voivat olla riskitekijöitä lapsen pidempi-ajaiselle aggressiivisuudelle ja epäsosiaaliselle kehitykselle etenkin poikien kohdalla. (Haapasalo, 2006.) Toinen tekijä, joka vaikuttaa ongelmien kasautumiseen naisilla, liittyy kumppanuuteen sellaisen miespuolisen puolison kanssa, jolla on sosiaalisen selviytymisen haasteita, kuten päihteiden liikakäyttöä tai työttömyyttä. Puolison ongelmien on havaittu vaikuttavan negatiivisesti naisen elämään. Rönkä (1999) mainitsee artikkelissaan vain naisen miespuolisen puolison (Rönkä, 1999, s. 11).

6.3 Muunsukupuolisten sosiaalinen syrjäytyminen nuoruudessa

Aineisto muunsukupuolisten syrjäytymistä ja sosiaalista syrjäytymistä kohtaan jäi hieman suppeaksi. Luotettavia ja relevantteja tutkimuksia tai artikkeleita, jotka olisi voitu tämän tutkielman sisäänottokriteereillä hyväksyä osaksi aineistoa, löytyi todella vähän. Sukupuolen moninaisuutta ei ole huomioitu suomalaisen tutkimuksen kentällä vielä kovin laajasti. Hieman yllättävää on myös tieto siitä, että sukupuolentutkimuksen kentällä transsukupuolisuus on edelleen varsin tuntematon ilmiö (Huuska, 2010). Aineiston analyysi ja siitä saatavat tutkimustulokset ovat kuitenkin tämän tutkielman pääasia eikä tavoitteena missään vaiheessa ole ollut tarkoitus kerätä mahdollisimman laajaa, mutta mahdollisesti heikosti rajattua aineistoa. Rajatusta, mutta luotettavasta ja tutkielmalle relevantista aineistosta kävi ilmi, että muunsukupuoliset nuoret voivat yleisesti huonommin kuin cis-nuoret, ja he kohtaavat monenlaista syrjintää, joka vaikuttaa kielteisesti heidän hyvinvointiinsa (Suhonen, 2014).

Kiusaaminen ja syrjintä on yleisempää vähemmistöjä, esimerkiksi sukupuoli-identiteetiltään vähemmistöön kuuluvia kohtaan. Sukupuolivähemmistöt ovat erityisen alttiita syrjinnälle, kiusaamiselle ja häirinnälle (Suhonen, 2014). Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret altistuvat myös muita vähemmistöryhmiä laajemmalle ja monipuolisemmalle syrjinnälle. Heitä syrjintä kohtaa useissa eri muodoissa, monilta eri tahoilta ja kaikissa toimintaympäristöissä, kuten koulussa ja vapaa-ajalla. Sosiaalinen eristäminen muista on yksi yleisimmäksi syrjinnäksi koetuista asioista. (Huotari ym., 2010.)

Kiusaamisen syynä on usein henkilöön liittyvä erilaisuus (Huotari ym., 2010). Muunsukupuolisista nuorista 88 % on koulussa kohdannut epäasiallista kohtelua, kiusaamista, uhkailua, häirintää ja kouluväkivaltaa. Oppilaitoksissa osuus on jopa 90 % (Suhonen, 2014). Muunsukupuolisten kiusaaminen ilmenee useimmiten haukkumisena selän takana tai julkisesti sekä eristämisenä ja hyljeksimisenä (Huotari ym., 2010). Suhosen (2014) artikkelista ei löytynyt prosentuaalista mainintaa muiden nuorten kohtaamasta kiusaamisesta, mutta Huotari, Törmä ja Tuokola (2010) esittävät artikkelissaan, että tytöistä 3 % ja pojista 4 % joutuvat viikoittain kiusatuksi lukiossa. Vastaavasti ammatillisissa oppilaitoksissa kiusatuksi joutuu 7 % tytöistä ja 9 % pojista (Huotari ym., 2010, 31). Muunsukupuolisten kiusaamis- ja häirintäkokemukset ovat siis näiden tulosten pohjalta huomattavasti yleisempiä kuin muiden nuorten.

Muunsukupuoliset nuoret niin ikään kertovat usein olevansa yksinäisiä, ja tilastojen mukaan he kohtaavat yksinäisyyttä useammin kuin cis-nuoret (Honkasalo & Salo, 2014; Suhonen, 2014).

Transnuorista jopa 86 prosenttia on pelännyt jäävänsä koulussa yksin, mikäli heidän sukupuolikokemuksensa paljastuu muille. Transnuoret ja muunsukupuoliset kertovat usein olevansa myös tyytymättömiä terveyteensä. Tyytymättömyys omaan terveyteen korostuu etenkin juuri silloin, kun nuoret kokevat, etteivät pysty ilmaisemaan omaksi kokemaansa sukupuolta. (Suhonen, 2014.) Oleellinen osa sukupuolivähemmistöjen erityisasemaa onkin se, että välttääkseen leimatuksi ja kiusatuksi tulemisen nämä sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret joutuvat usein salaamaan oman identiteettinsä. Tässä mielessä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret ovat vielä heikommassa asemassa kuin muihin vähemmistöryhmiin kuuluvat, kuten esimerkiksi maahanmuuttajataustaiset tai saamelaiset, joilla usein on takanaan oman perheensä ja ryhmänsä sosiaalinen tuki ja turva. (Huotari ym., 2010).

Huotarin, Törmän ja Tuokkolan (2010) tutkimuksessa tuli esiin, että muunsukupuolisten syrjinnässä on kyse isommasta ja vakavammasta ongelmasta kuin pelkästään koulussa tapahtuvasta kypsymättömien nuorten ajattelemattomasta käytöksestä. Tutkimukseen osallistuneiden muunsukupuolisten nuorten kertomukset kertoivat tarinaa koko koulumaailmassa ja yhteiskunnassa syvällä olevasta ennakkoluuloisuudesta ja erilaisuuden torjunnasta. Erityisen vaikeana tutkimukseen osallistuneet nuoret kokivat kokonaisvaltaisen, piilevän heteronormatiivisuuden koulussa ja koulun tarjoamassa opetuksessa. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret eivät siis kokeneet syrjintää ainoastaan yksittäisten oppilaiden tai opettajien taholta, vaan he kokivat syrjinnäksi myös yhteiskunnan rakenteelliselta tasolta lähtevän heteroseksuaalisen oletuksen, joka hälventää näkyvistä näihin vähemmistöihin kuuluvat. (Huotari ym., 2010, s. 131.)

Sekä kiusaaminen, että yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemukset voivat ajaa muunsukupuolista nuorta kohti sosiaalista syrjäytymistä. Niin ikään kiusaamisesta, syrjinnästä ja oman sukupuolen mahdollisesta salailusta johtuvat itsetunto- ja itseluottamusongelmat voivat johtaa sosiaalisen syrjäytymisen prosesseihin. Tuen saaminen perheeltä ja lähipiiriltä voi kuitenkin toimia nuorta suojaavana tekijänä. Niin ikään sukupuolivähemmistöjen toisilleen antama tuki ja yhteisöllisyys tukevat ja rohkaisevat nuorta, ja voivat näin toimia suojaavana tekijänä suhteessa sosiaaliseen syrjäytymiseen. (Suhonen, 2014.) Myös oman syrjityksi tulemisensa kieltäminen tai vähättely voi toimia joillekin nuorille myös eräänlaisena selviytymisstrategiana. Kieltäminen ja torjunta ovat tyypillisiä psyykkisiä puolustusmekanismeja (Vilkkö-Riihelä, 1999).

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten asemaa tulisi tukea, jotta he eivät joutuisi pelkäämään esimerkiksi sosiaalisesti eristetyiksi tulemista, ystävien menetystä ja yksinäisyyttä. Nuor-

ten itsetuntoa vahvistamalla voitaisiin vähentää heidän ahdistustaan ja salailusta johtuvia kielteisiä vaikutuksia. (Huotari ym., 2010.) Useimmat muunsukupuoliset nuoret voivat kuitenkin suhteellisen hyvin, vaikka enemmistöllä heistä onkin kokemuksia haasteista, joita kulttuurin sukupuolta ja seksuaalista suuntautumista koskevat normatiiviset asenteet aiheuttavat (Suhonen, 2014). Huomiotta ja tuetta jätetty sukupuoliristiriita on riski niin terveydelle kuin sosiaalisestikin riippumatta siitä, onko yksilö trans- vai muunsukupuolinen (Suhonen, 2014).

6.4 Sukupuolten väliset eroavaisuudet suhteessa sosiaaliseen syrjäytymiseen

Tutkielman tavoitteena oli saada tietoa siitä, millaisia vaikutuksia sukupuolella on nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen, ja miten vaikutukset suhteessa sosiaaliseen syrjäytymiseen eroavat sukupuolten välillä. Hypoteesina oli, että sukupuolten välillä on eroja sekä, että nuoren sosiaalisen syrjäytymiseen johtavat tekijät olisivat erilaisia eri sukupuolten välillä. Toinen hypoteesi ja ennakkopelko oli, ettei muunsukupuolisista nuorista löydy vielä tarpeeksi relevanttia suomalais-tutkimusta, joiden avulla voisi vastata tarkasti ja monipuolisesti tutkimuskysymyksiin. Hypoteesit pitivät suurilta osin paikkansa.

Ensimmäinen tutkimuskysymys oli ”*Millaisia vaikutuksia sukupuolella on nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen?*” Aineistosta ilmenee, että miesten, naisten ja muunsukupuolisten sosiaaliseen syrjäytymiseen johtavat tekijät eroavat toisistaan. Aineistosta käy myös ilmi, että syrjäytyminen on erityisesti nuorten miesten ongelma. Vuonna 2010 jopa kaksi kolmasosaa syrjäytyneistä nuorista oli sukupuoleltaan miehiä (Myrskylä, 2012). Sosiaalisen selviytymisen ongelmien kasaantumista ja pysyvyyttä vahvistavia tekijöitä näyttäisi olevan enemmän poikien kuin tyttöjen elämässä, joka aineiston mukaan viittaa siihen, että niin ikään sosiaalinen syrjäytyminen koskettaa useammin poikia ja nuoria miehiä, kuin tyttöjä ja nuoria naisia (Rönkä, 1999). Tyttöillä ja nuorilla naisilla vaikuttaisi olevan enemmän suojaavia tekijöitä elämässään kuin pojilla, kuten läheisiä ihmissuhteita, joissa käsitellä elämänhaasteita. Nuoren sukupuoli ja temperamentti-aihteet voivat olla yksilöllisiä suojaavia tekijöitä. Temperamentti-aihteista esimerkiksi impulsiivisuus, elämishakuisuus ja pelottomuus ovat olleet yhteydessä antisosiaaliseen kehitykseen, kun taas esimerkiksi pelokkuus, vetäytyvyys ja ujous voivat suojata esimerkiksi rikolliselta kehitykseltä. Poikien riski antisosiaaliseen kehitykseen on huomattu olevan tyttöjä suurempi. (Haapasalo, 2006.) Näin ollen miessukupuoli kohottaa riskiä niin syrjäytymiseen, kuin sosiaaliseen syrjäytymiseenkin.

Tutkimusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjinnän ja kiusaamisen kokemisesta on tehty vielä hyvin vähän, mutta tämän tutkielman aineistosta ilmenee, että muunsukupuoliset nuoret kokevat syrjintää ja kiusaamista verrattain usein (Huotari ym., 2010). Sekä kiusaaminen, että yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemukset voivat ajaa muunsukupuolista nuorta kohti sosiaalista syrjäytymistä. Niin ikään kiusaamisesta, syrjinnästä ja oman sukupuolen mahdollisesta salailusta johtuvat itsetunto- ja itseluottamusongelmat voivat johtaa sosiaalisen syrjäytymisen prosesseihin. Tuen saaminen perheeltä ja lähipiiriltä voi kuitenkin toimia nuorta suojaavana tekijänä. Niin ikään sukupuolivähemmistöjen toisilleen antama tuki ja yhteisöllisyys tukevat ja rohkaisevat nuorta, ja voivat näin toimia suojaavana tekijänä suhteessa sosiaaliseen syrjäytymiseen. (Suhonen, 2014.) Myös oman syrjityksi tulemisensa kieltäminen tai vähättely voi toimia joillekin nuorille myös eräänlaisena selviytymisstrategiana ja estää syrjäytymiskehitystä (Vilkko-Riihelä, 1999).

Toinen tutkimuskysymys oli ”*Miten vaikutukset eroavat sukupuolten välillä?*” Aineiston mukaan, hieman yleistäen ja yksilölliset tekijät tässä osin sivuuttaen, naissukupuolella ja miessukupuolella on erityyppisiä ongelmia ja elämänhaasteita. He niin ikään reagoivat elämänvaikeuksiin eri tavoin, ja tämä suuntaa heidän kehitystään eri poluille (Salmivalli, 2016). Miehillä esiintyy tyypillisesti enemmän ulospäin kääntyneitä ongelmia, kuten käytöshäiriöitä, ja antisosiaalista käyttäytymistä. Naisilla puolestaan tyypillisesti ilmenee enemmän sisäänpäin kääntyneitä ongelmia, kuten ahdistuneisuutta ja masentuneisuutta (Rönkä, 1999). Edellä mainituista erityisesti antisosiaalinen käyttäytyminen on syrjäytymiskehitystä edesauttava tekijä (Jokela, 2006). Naisilla esimerkiksi ahdistuneisuus ja sosiaalinen eristäytyneisyys voi johtaa syrjäytymisprosesseihin (Rönkä, 1999; Suhonen, 2014).

Jotkin vertaissuhteiden ongelmat, kuten esimerkiksi kiusaaminen ja syrjintä ovat yleisempiä vähemmistöjä kohtaan. Sukupuolivähemmistöt ja näin ollen muunsukupuoliset, ovat erityisen alttiita syrjinnälle, kiusaamiselle ja häirinnälle. Kiusaaminen, yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemukset voivat ajaa muunsukupuolista nuorta kohti sosiaalista syrjäytymistä. Myös kiusaamisesta, ulkopuolisuudesta ja oman sukupuolen mahdollisesta salailusta johtuvat itsetunto- ja itseluottamusongelmat voivat johtaa eristäytymiseen ja sosiaalisen syrjäytymisen prosesseihin. (Suhonen, 2014.)

Lapsuusiän riskitekijöillä ja sosiaalisen selviytymisen ongelmilla aikuisiässä on taipumus kasautua. Lapsuusiän riskitekijät ja mahdollinen ongelmien kasaantuminen voivat joissain ta-

pauksissa ennakoida sosiaalista syrjäytymistä, mutta ei automaattisesti aina. Ongelmien kasaantuminen ei myöskään aina juonna juuriaan lapsuudesta tai varhaisnuoruudesta. Esimerkiksi aikuisiällä ja myöhäisnuoruudessa työttömyys voi käynnistää ongelmaketjuja. Muun muassa työttömyydellä ja koetulla yksinäisyydellä on havaittu yhteys. (Harinen, 2008; Rönkä, 1999.) Ongelmien kasaantuminen on kuitenkin pitkä ja monisyinen prosessi eikä tapahdu hetkessä (Rönkä, 1999).

Päivi Harisen (2008) mukaan nuoruus ja yksinäisyys ennakoivat huonoa tulevaisuutta, ja negatiiviseksi määrittyvän yksinäisyyden uhan voidaan nähdä erityisesti nuorten miesten elämänriskiksi (Harinen, 2008, s. 86). Tästä huolimatta nuorten miesten tarvetta yhteenkuuluvuuteen on pidetty toissijaisena verrattuna nuorten naisten haluun liittyä toisiin (Virtanen, 2018). Kun nuorten miesten ja naisten ystävyys-suhteita on verrattu, on korostettu naisten suhteiden läheisyyttä ja tunteista puhumisen taitoja, ja tyttöjä on yleisesti pidetty poikia sosiaalisempina. Tytöt on tyypillisesti nähty kuitenkin ystävyys-suhteissaan valikoivimpina (Harinen, 2008; Virtanen, 2018). Aineistosta käy kuitenkin ilmi, että läheiset ja merkitykselliset ystävyys-suhteet ovat kaikille sukupuolille yhtä tärkeitä (Korkiamäki, 2014; Virtanen, 2018).

Miessukupuolta pidetään riskitekijänä käyttäytymisen haasteille. Miesten ja poikien haastava käyttäytyminen on usein erityisesti ulospäin suuntautunutta ja häiritsee ympärillä olevia muita ihmisiä ja muuta ryhmää (Ahonen, 2017; Rönkä, 1999). Naisille ulospäin suuntautunut ongelmakäyttäytyminen on vähemmän hyväksyttävää kuin miehille, ja Anna Rönkän (1999) mukaan naisille on ominaisempaa huomioida käyttäytymisen seuraukset, ja toimia sellaisella tavalla, josta ei koidu harmia ympäristössä. Naisille tyypilliset ongelmat, kuten itsetunto-ongelmat ja ahdistuneisuus eivät aiheuta ulospäin näkyvää harmia, kuten jotkut miehille tyypillisemmät ongelmat, kuten aggressiivisuus. (Rönkä, 1999, s. 11.)

Merkittävää on, että useimmissa tutkimuksissa naisten elämään liittyvät haasteet ovat jääneet vähemmälle huomiolle kuin miesten näkyvämmät ongelmat (Rönkä, 1999). Sama havainto tehtiin muunsukupuolisten tutkimuksen suhteen tätä tutkielmaa työstäessä. Yksilön sisäänpäin kääntyneet ongelmat eivät herätä muissa ihmisissä samalla tavalla huomiota, joten ne eivät ehkä herätä tieteellisen tutkimuksen tekijöissäkään niin suurta kiinnostusta. Ehkä tästä syystä relevanttia aineistoa oli paremmin saatavilla koskien juuri miessukupuolta ja miesten tyypillisiä ongelmia kohtaa, kuin naisia ja muunsukupuolisia koskevaa tutkimusta. Näin ollen myös hypoteesi koskien muunsukupuolisten nuorten tutkimusta kohtaan piti pitkälti paikkansa, sillä luotettavaa tutkimustietoa koskien muunsukupuolisia nuoria oli melko haastavaa löytää.

7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Syrjäytyminen ilmiönä on vahvasti kulttuurisidonnainen. Käsitteen määrittelyyn ja sen tunnistamiseen ilmiönä vaikuttavat paljon muun muassa yhteiskunnan normit, arvot, historia ja kulttuuri. Tästä syystä koin tutkijana turvalliseksi pysytellä pitkälti suomalaisessa tutkimuksessa ja kirjallisuudessa, sillä ne kuvaavat kaikista parhaiten yhteiskuntamme ja suomalaisen kulttuurin näkökulmaa syrjäytymisilmiötä kohtaan. Näin myös käsitteelliset virheet ovat epätodennäköisempiä ja riskit tulkita tai ymmärtää vierasta kieltä väärin ovat pienemmät.

Kokemuksellista hyvinvointia tai kokemusta syrjäytymisestä ja sosiaalisten suhteiden vähyydestä tai heikosta laadusta tavoitetaan virallisten indikaattoreiden ja tilastorakenteiden avulla vielä verrattain heikosti. Syrjäytymisilmiön käsittely pelkästään indikaattoritiedon valossa ei näiden haasteiden vuoksi anna tarpeeksi laajaa, moniulotteista ja monipuolista kuvaa syrjäytymisestä. Sen vuoksi voitaisiinkin nuorilta itseltään kysyä, kuinka he kokevat sukupuolensa vaikuttaneen sosiaaliseen syrjäytymiseen ja ulkopuolelle jäämiseen. (Ronkainen & Punamäki, 2013.) Useimmiten syrjäytymistä ja syrjäytyneisyyttä tarkastellaan yksilön kokemusmaailman ulkopuolelta mitattavissa ja havaittavissa olevia indikaattoreita käyttäen. Kuitenkin yhtä tärkeää on pohtia sitä, miten yksilöt itse määrittelevät syrjäytymisen omassa elämässään. Samalla voidaan pohtia, kokevatko indikaattoreiden valossa syrjäytyneeksi määritellyt henkilöt todella olevansa syrjäytyneitä tai huono-osaisia (Järvinen & Jahnukainen, 2001).

Sami Myllyniemen (2014) mukaan syrjäytymisen tutkiminen empiirisesti on haastavaa, sillä syrjäytymisestä ei ole mielekäästä kysyä omakohtaisia kokemuksia, ja vain muutama prosentti syrjäytyneistä kokee turvattomuutta suhteessa omaan syrjäytymiseensä (Myllyniemi, 2014, s. 51). Lisäksi kyselytutkimuksen haittoina on, ettei kyselyssä ole mahdollisuutta varmistua siitä, kuinka vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen ja vastaavatko he kysymyksiin huolellisesti tai juuri totuudenmukaisesti. Huolimattomuus ja epärehelliset vastaukset luonnollisesti vaikuttaisivat tutkimustuloksiin ja mahdollisesti heikentäisivät tutkimuksen luotettavuutta (Alanko, 2021).

Koen, että systemaattista kirjallisuuskatsausta tehdessään tutkija itse on vastuussa tutkimuksen laadusta, luotettavuudesta ja eettisyydestä eivätkä esimerkiksi muiden huolimattomat haastatteluvastaukset vaikuta tutkimustuloksiin. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on helposti toisinnettavissa oleva tutkimustapa, ja tutkija omalla huolellisuudellaan mahdollistaa sen, että joku toinenkin tutkija pystyy toistamaan hänen systemaattisen kirjallisuuskatsauksensa. (Aveyard,

2014; Fink, 2007). Tässä tutkielmassa systemaattisen kirjallisuuskatsauksen heikkoudeksi osoittautui aihetta koskevan aineiston rajallisuus. Tutkielman tiedonhaussa hyödynnettiin Oulun yliopiston kirjastoa sekä internetin ja Oulun yliopiston tarjoamia sähköisiä tietokantoja. Hakusanojen ja hakulausekkeiden valinnassa kontaktoitiin kirjaston henkilökuntaa ja hyödynnettiin Oulun yliopiston tiedonhakuoppaita. Näin ollen tutkijana uskon saavuttaneeni luotettavia hakutuloksia, jotka vastasivat hyvin tutkimuskysymyksiini.

Syrjäytymisen ja sosiaalisen syrjäytymisen käsitteet ovat osittain haastavia määritellä, mutta myös tulkinnanvaraisia, joten tätä tutkielmaa tehdessä ei koettu hyödylliseksi tai tarkoituksenmukaiseksi rajata hakua tarkasti vain ja ainoastaan tieteellisiä alkuperäistutkimuksia koskevaksi. Aineistossa on siis mukana myös laajemmin tutkimuskysymyksiin vastaavaa kirjallisuutta esimerkiksi sukupuolentutkimuksen- ja psykologian kentältä. Omalle vastuulleni tutkijana on jäänyt hyväksyä tässä tutkielmassa esiintyvä lopullinen kirjallisuus ja arvioida sitä suhteessa muuhun kirjallisuuteen ja oman tutkimukseni kontekstiin. Syrjäytymisen ja sosiaalisen syrjäytymisen käsitteiden ollessa kulttuurisidonnaisia ja haastavia määritellä, ei ole aina ollut selvää, miten kukin tutkija teoksessaan ja tutkimuksessaan on syrjäytymisen määritellyt. Esimerkiksi tästä syystä, sekä suomenkielisen aineiston rajallisuuden vuoksi, lopullisen aineiston valinta ei ollut kovin helppoa. Tutkimuksen eettisyyden varmistamiseksi tutkijoiden työtä on kunnioitettu viittaamalla heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019).

Koulukiusaamista kartoittavat tutkimukset ja hankkeet eivät ole käsitelleet kiusaamista seksuaalisuuden ja sukupuolen näkökulmista tarpeeksi. Huolestuttavaa on, että monet merkittävät koulukiusaamiseen keskittyneet tutkimukset jättävät sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvän kiusaamisen kokonaan huomioimatta (Huotari ym., 2010). Sukupuolivähemmistöjä koskevien tutkimusten rajallisuudet saattavat heikentää saatujen tutkimustulosten luotettavuutta. Koen, että mitä tutkitumpi tietty aihe on, sitä luotettavampaa siitä saatu tieto on.

8 Pohdinta

Tämän tutkielman teon aikana olen huomannut syrjäytymisen olevan vaikeaselitteinen, laaja ja monisyinen prosessi, jonka suurin käsitteellinen ongelma on sen epämääräisyys, epätasällisyys ja määritelmällinen joustavuus (Sandberg, 2015). Syrjäytyminen ja syrjäytymisprosessin merkitys riippuu pitkälti siitä, tarkastellaanko asiaa yksilön vai yhteiskunnan näkökulmasta. Syrjäytymisen muoto ja vaikutukset voivat muuttua yksilön elämänpolun varrella, ja tunne syrjäytymisestä voi olla myös hyvin henkilökohtainen ja subjektiivinen. Niin ikään yhteiskunnan mielestä syrjäytyneet yksilöt eivät välttämättä koe itse olevansa alkuunkaan syrjäytyneitä (Ronkainen & Punamäki, 2013).

Syrjäytymisprosessiin vaikuttavat monet yksilölliset- ja yhteiskunnalliset tekijät. Puhuttaessa nuoren sosiaalisesta syrjäytymisestä, tulee yksilön oman roolin ja yksilöllisten tekijöiden lisäksi ottaa huomioon yhteiskunnan, koulun ja nuoren lähipiirin, kuten perheen ja kavereiden rooli sosiaalisesti syrjäyttävänä tekijöinä. Tässä tutkielmassa olen muun muassa avannut perheen ja lapsuuden riskitekijöiden roolia syrjäytymisprosessissa, sekä esimerkiksi kiusaamisen ja yksinäisyyden vaikutusta syrjäytymiskehitykseen.

Huolimatta tutkimusaineistoni rajallisuudesta, olen tyytyväinen kerättyyn aineistoon, sillä olen valinnut sen huolellisesti, kriittisesti ja objektiivisesti muuhun saatavilla olevaan kirjallisuuteen suhteuttaen. Täytyy kuitenkin huomauttaa, että aineistosta on kuitenkin väistämättä jäänyt joidakin nuoria, sukupuoliä, ja syrjäytymistä koskevia suomalaistutkimuksia pois, esimerkiksi hakukriteerejä rajaamalla. Laajemmilla hakukriteereillä ja entistäkin syvällisemmällä eri tutkimuskenttien tutkimuksien läpikäynnillä olisin voinut löytää lisää aiheeseeni liittyviä relevantteja tutkimuksia. Kuitenkin tutkielmaan käytettävät resurssit olivat rajalliset, joten kaikkea mahdollista tutkimusaineistoa en varmasti löytänyt.

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ei antanut sukupuolen vaikutuksesta nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen kovin perinpohjaista ja kaikenkattavaa kuvaa, etenkin kun aihetta on tutkittu Suomessa vielä sen verran vähän. Aiheesta olisi tarpeen tehdä esimerkiksi laajempaa pitkittäistutkimusta. Jatkotutkimuksen kannalta olisi tarpeen kerätä tarkempaa lisätietoa etenkin sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten syrjintä- ja koulukiusaamiskokemuksista (Huotari, 2010). Niin ikään sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvästä kiusaamisesta ja syrjinnästä olisi yleisesti ottaen tarpeen kerätä lisää tutkimustietoa. Mikäli tutkielman aikataulu ja käytössä olevat resurssit olisivat antaneet periksi, olisin itse etsinyt tätä tutkielmaa varten entistä

laajemmin esimerkiksi englanninkielistä aineistoa koskien esimerkiksi muunsukupuolisten sukupuolikokemusta.

Kattavammalla tutkitulla tiedolla olisi mahdollista tukea erityisesti sukupuolivähemmistöjä paremmin sekä koulun että yhteiskunnan tasolla. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten asemaa tulisi tukea ja vahvistaa erityisesti juuri kouluissa, jotta nuoret eivät joudu pelkäämään esimerkiksi sosiaalisesti eristetyksi tulemista, ystävien menetystä tai yksinäisyyttä. Esimerkiksi yksinäisyys ja ulkopuolisuuden tunne koulussa vaikuttaa paitsi yksilön hyväksytyksi tulemisen kokemuksiin, mutta myös kouluviihtyvyyteen. Kouluviihtyvyys vaikuttaa niin ikään myös koulumenestykseen (Pörhölä, 2008). Etenkin näihin vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten itsetuntoa tulisi pyrkiä aktiivisesti vahvistamaan. Itsetunnon vahvistuminen vähentäisi mahdollisesti heidän ahdistustaan ja lisääisi avoimuutta, ja ehkä sen myötä vähentäisi myös seksuaalisuuden tai sukupuolen salailusta johtuvia kielteisiä vaikutuksia (Huotari, 2010).

Maa maailma olisi kaikille turvallisempi ja inhimillisempi paikka, jos perustiedot muunsukupuolisuudesta ja transihmisyydestä kuuluisivat kulttuurissamme osaksi sukupuolikasvatusta (Suhonen, 2014). Koen, että avoimuus ja yleinen lisääntynyt tieto yhteiskunnassa koskien sukupuolen moninaisuutta niin ikään vähentäisi sukupuolivähemmistöihin kuuluvien sosiaalista syrjäytymistä. Usein pelko ja epätietoisuus lisäävät ennakkoluuloja, jotka puolestaan voivat johtaa henkilön syrjintään ja hyljeksimiseen. Kun taas vuorovaikutus on avointa ja toimivaa, epäluuloisuus ja epätietoisuus vähenevät (Pitkänen, 2011). Erilaisuuden on huomattu olevan usein kiusaamisen syynä (Huotari, Törmä, & Tuokkola, 2010). Lisääntyneellä tiedolla ja avoimuudella erilaisuuden leimaa on mahdollista poistaa.

Toivon, että tässä tutkielmassa esitetyt huomiot sukupuolen vaikutuksesta nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen antavat, edes hieman, lisää näkökulmaa nuorten syrjäytymiseen liittyvään keskusteluun sekä nuorten parissa työskenteleville. Niin ikään toivon, että nämä tutkielmassa esitetyt huomiot mahdollisesti auttaisivat suuntaamaan nuorten syrjäytymisen vastaista työtä entistäkin tarkemmin. Tunnustamalla ja tunnistamalla tarkemmin sosiaalisen syrjäytymisen prosesseja, poikien, tyttöjen ja muunsukupuolisten pahoinvoinnin tyypillisiä ilmenemismuotoja sekä sosiaalista syrjäytymistä ennakoivia tekijöitä, voidaan nuorten sosiaalista syrjäytymistä, yksinäisyyttä ja ulkopuolisuuden kokemuksia ehkäistä entistä paremmin. Nuorten syrjäytymistä ehkäisevällä työllä voidaan saada aikaan paremmin voivia yksilöitä, jotka mahdollistavat myös paremmin voivan yhteiskunnan. Mielestäni ”Suomen suurin ongelma” (Allianssi ry, 2021) on kaikilla mittareilla mitattuna liian kallis yhteiskunnallemme.

Lähteet

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. (2003). Nuoren aika. Porvoo: WSOY.
- Aapola, S. (2002). Exploring Dimensions of Age in Young People's Lives. A Discourse Analytical Approach. *Time & Society* vol. 21(3). DOI: 10.1177/0961463X02011002007
- Ahonen, L. (2017). Haastavat kasvatustilanteet - Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. PS-kustannus.
- Alanko, A. (2021). Kvalitatiivisen tutkimuksen jatkokurssi. Luennot & luentodiat. Oulun yliopisto.
- Alatupa, S., Karppinen, K., Keltikangas-Järvinen, L. & Savioja, H. (2007). Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma: Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? Helsinki: Sitra. Haettu osoitteesta <https://oula.finna.fi/Record/oy.999919963906252>
- Aveyard, H. (2014). *Doing a Literature Review in Health and Social Care. A practical guide.* Maidenhead: Open University Press.
- Allianssi ry. Suomen nuorisovaltuuskuntajärjestö. (2021). Ratkaistaan Suomen suurin ongelma. Haettu osoitteesta <https://www.alli.fi/tietoa-nuorisovaltusta-ja-nuorista/ratkaistaan-suomen-suurin-ongelma>
- Beale, S., Boland, A., Cherry, M. G. & Dickson, R. (2017). *Doing a systematic review: A student's guide.* Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Berry, J. (1992). Acculturation and Adaptation In A New Society. *International Migration* 30. Special issue: Migration and Health In The 1990's.
- Borrego, M., Foster, M. & Froyd, J. (2014). Systematic literature reviews in engineering education and other developing interdisciplinary fields. *The Research Journal for Engineering Education*, 103(1).
- Broberg, A. Almqvist, K. & Tjus, T. (2005). *Kliininen lapsipsykologia.* Helsinki: Edita.
- Bullock, J. R. (1992). Children without friends: Who are they and how can teachers help? *Childhood Education*, 69(2). Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.1080/02796015.1996.12085809>

- Burleson, B. R., Holmstrom, A. J., & Gilstrap, C. M. (2005). "Guys can't say that to guys": Four experiments assessing the normative motivation account for deficiencies in the emotional support provided by men. *Communication Monographs*, 72(4), 468–501. DOI: 10.1080/03637750500322636
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble – Feminism and the subversion of identity*. Routledge: New York.
- Butler, J. (2004). *Undoing gender*. Routledge: New York.
- Chu, J. (2014). *When boys become boys: Development, relationships and masculinity*. New York: York University Press.
- Coles, B. (2002). *Welfare Services for Young People*. Teoksessa: Roche, J. & Tucker, S. *Youth in Society*. London: The Open University.
- Doey, L., Coplan, R. & Kingsbury, M. (2014). Bashful boys and coy girls: A review of gender differences in childhood shyness. *Sex Roles: A Journal of Research* 70. DOI: 10.1007/s11199-013-0317-9.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Osuuskunta vastapaino.
- Fausto-Sterling, A. (1992). *Myths of Gender - Biological Theories about Women and Men*. New York.
- Fink, A. (2007). *Conducting Research Literature Reviews*. Lontoo: SAGE Publications.
- Haapasalo, J. (2006). Kasvuympäristön varhaiset riskitekijät rikollisen käyttäytymisen kehityksessä. Teoksessa Päivi Honkatukia ja Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki. Haettu osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152459/221_Honkatukia_Kivivuori_2006.pdf?sequ
- Havighurst, R. (1948). *Developmental tasks and education*. University of Chicago Press.
- Heinonen, J. Lehtonen, H. & Rissanen, P. (1986). Syrjäytymisestä ja syrjäytymiskeskustelusta Suomessa. *Tiede ja edistys*. s. 176–193

- Holma, J. Järvenpää, V. Tervonen, K. (2017). Näkymätön sukupuoli. Ei binäärisiä ihmisiä. Koneen säätö. Helsinki: Into Kustannus.
- Huuska, M. (2010). Transsukupuolisuus. Teoksessa T. Saresma (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.
- Huuska, M. (2011). Sukupuolen moninaisuuden ammatillinen kohtaaminen. Teoksessa: L. Tuovinen, O. Stålström, J. Nissinen & J. Hentilä (toim.) Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Irni, S. (2011). Sukupuolivähemmistöt. Teoksessa: S. Irni & J. Wickman. (toim.) Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palveluntarpeet. Helsinki.
- Irving, B. (2010). The Corsini Encyclopedia of Psychology. John Wiley & Sons, Inc. Haettu osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/319588343_Social_Competence.
- Jokela, M. (2006). Perimä ja ympäristö antisosiaalisuuden kehityksessä. Teoksessa P. Honkatukia & J. Kivivuori (toim.) Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Haettu osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152459/221_Honkatukia_Kivivuori_2006.pdf?sequ
- Jokinen, A. (2000). Panssaroitu maskuliinisuus: Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, A. Huttunen, L. & Kulmala, A. (2004). Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus
- Julkunen, R. (2010). Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino
- Junttila, N. (2010). Social Competence and Loneliness during the School Years. Issues in Assessment, Interrelations, and Intergenerational Transmission. Turku: Painosalama Oy
- Järvinen, T. & Jahnukainen, M. (2001). Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa M. Suutari (toim.). Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

- Kaarttinen, T. (2019). Ratkaistaan Suomen suurin ongelma. Suomen Pelastusarmeijan säätiö sr. Haettu osoitteesta <https://www.pelastusarmeija.fi/uutisia/uutiset/ratkaistaan-suomen-suurin-ongelma#>
- Kivinen, O. & Rinne, R. (1995). Koulutuksen periytyvyys: Nuorten koulutus ja tasa-arvo Suomessa. Tilastokeskus. Turun yliopisto.
- Korkiamäki, R. (2014.) ”Jos mä nyt voisin saada ystäviä”- ulkopuolisuus vertaissuhteissa nuorten kokemana. Teoksessa Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot- vuosikirja- 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print.
- Kuorelahti, M & Viitanen, R. (1999). Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun- nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. NUORAn julkaisuja nro 14. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Kuronen, I. (2010). Peruskoulusta elämäkouluun: Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Laine, K. (2005). Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava.
- Lehtonen, J. (2014). Sukupuolittuneita valintoja? Ei heteroseksuaaliset ja transnuoret koulutuksessa. Sukupuolentutkimus 27 (4)
- Lämsä, A-L. (2009). TUHAT TARINAA LASTEN JA NUORTEN SYRJÄYTYMISESTÄ. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulu: Oulun yliopisto. Haettu osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514290213.pdf>
- Manninen, M. (2013). Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrinen oirekuva ja ennuste. Väitöskirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Haettu osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40713/manninen_vaitoskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Martikainen, T. & Haikkola, L. (2010). Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Hakapaino.

- Myllyniemi, S. (toim.) (2014.) Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusseura.
- Myllyniemi, S. (toim.) (2016). Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusseura.
- Myrskylä, P. (2012.) Hukassa -Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva-analyysi No 19. Elinkeinoelämän valtuuskunta. Helsinki.
- Nuorisolaki. 1285/2016. Viitattu 16.3.2021. Haettu osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>
- Nurmi, J-E. (1995). Nuoruusiän kehitys: etsintöjä, valintoja ja noidankehää. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korkiakangas & H. Lyytinen (toim.). Näkökulmia kehityspsykologiaan: Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY.
- Nurmi, J-E. (1998). Näkökulmia nuoruuteen. Helsinki. Nuorten akatemia.
- Nurmi, J-E. & Salmela-Aro, K. (2002). Motivaatio elämänkaaren siirtymissä. Teoksessa K. Salmela-Aro & J-E. Nurmi (toim.). Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nurmi, J-E. Ahonen, T. Lyytinen, H. Lyytinen, P. Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2006). Ihmisen psykologinen kehitys. Porvoo: WSOY
- Nurmi, J-E. (2011). Miksi nuori syrjäytyy? Haettu osoitteesta <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2011/04/Nurmi.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020). Oppivelvollisuuden laajentamista koskeva laki vahvistettiin, hakeutumiselvoite voimaan jo 1.1.2021. Haettu osoitteesta <https://minedu.fi/-/oppivelvollisuuden-laajentamista-koskeva-laki-vahvistettiin-hakeutumiselvoite-voimaan-jo-1.1.2021>
- Petticrew, M. & Roberts, H. (2006). Systematic Reviews in the Social Sciences: A Practical Guide. *Counselling and Psychotherapy Research*, 6:4, 304-305. doi: 10.1080/14733140600986250

- Pitkänen, P. (2011). Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Jyväskylä: Bookwell Oy
- Pulkkinen, L. & Kokko, K. (2017). Human Development from Middle Childhood to Middle Adulthood: Growing Up to be Middle-Aged. Routledge.
- Pulkkinen, L. (1984). Nuoret ja kotikasvatus. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Puuronen, V. (2006). Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Rantalaiho, L. (1994). Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anttonen, Henriksson & Nätkin (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino.
- Rastas, A. (2013). Ethnic identities and transnational subjectivities. Teoksessa Spickard, P. R. (toim.). Multiple identities. Indianapolis: Indiana University Press.
- Raunio, K. (2006). Syrjäytyminen: Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Reicher, H., Matischek-Jauk, M. (2019). Depressive adolescents at risk of social exclusion: The potentials of social-emotional learning in schools. *Improving Schools*, Vol. 22(I), s. 43–54. Haettu osoitteesta <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1365480218763845>
- Rintanen, H. (2000). Terveys ja koulutuksellinen syrjäytyminen nuoren miehen elämänselämissä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Rossi, L-M. (2010). Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa T. Saresma., L-M. Rossi & T. Juvonen (toim.). Käsikirja sukupuoleen. Helsinki: Vastapaino.
- Ronkainen, J. & Punamäki, M. (2013). Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.
- Rönkä, A. (1999). Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen – ongelmien kasautumisen kolme väylää. Teoksessa: M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.). Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Haettu osoitteesta https://tietoanuorista.fi/wpcontent/uploads/2013/05/13holtittomasta_hallittuun.pdf

- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Opetusjulkaisuja 62. Julkisjohtaminen 4. Vaasan yliopiston julkaisuja. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Salmivalli, C. (2005). Kaverien kanssa: Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salmivalli, C. (2016). Koulukiusaamiseen puuttuminen: Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sandberg, O. (2015). Hallittu syrjäytyminen. Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski? Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Scott, S., Knapp, M., Henderson, J. & Maughan, B. (2001). Financial cost of social exclusion: follow up study of antisocial children into adulthood. *BMJ* 2001; 323:191. <https://doi.org/10.1136/bmj.323.7306.191> .
- Seitamaa-Hakkarainen, P. (2014). Kvalitatiivinen sisällönanalyysi. Haettu osoitteesta <https://metodix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-kvalitatiivinen-sisallonanalyysi/>
- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. Seta ry. (2021). Muunsukupuolisuus. Haettu osoitteesta <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/muunsukupuolisuus/>
- Siljander, P. (1996). Syrjäytyminen – aatteiden murroksen kriisi. Teoksessa P. Siljander & V-M. Ulvinen (Toim.). Syrjäytymisestä selviytymiseen – Vaikeuksien kautta elämänhallintaan. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 66/1996. Oulu: Oulun yliopisto.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2021). Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Osallisuuden edistäminen. Haettu osoitteesta <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyden-ehkaisy>
- Suutari, M. (2002). Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Tanhua, I., Mustakallio, S., Karvinen, M., Huuska, M. & Aaltonen, M. (2015). Tietopaketti sukupuolen moninaisuuden huomioimisesta oppilaitoksille, työpaikoille ja viranomaisille. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Haettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3583-9>

- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (2018). Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät. Lapset, nuoret ja perheet. Haettu osoitteesta https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/syrjaytyminen-ja-syrjaytymisen-riskitekijat
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (2019). Nuorten syrjäytyminen. Lapset, nuoret ja perheet. Haettu osoitteesta https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (2021). Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Haettu osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet>
- Tikkanen, K. (2012). 15–20-vuotiaiden nuorten toivo, sen ylläpitäminen ja vahvistaminen. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu, 3/2019. Haettu osoitteesta https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf
- Valtion nuorisoneuvosto. (2013). Nuorten oma käsitys nuoruuden ”ikärajoista” selvitetty. Haettu osoitteesta <https://tietoanuorista.fi/nuorten-oma-kasitys-nuoruuden-ikarajoista-selvitetty/>
- Varto, J. (2005). Laadullisen tutkimuksen metodologia. Metodologia tutkii menetelmien perusteita ja oletuksia. Haettu osoitteesta http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf
- Veivo, L. & Vilppola T. (1998). Työllistymisen ja työelämän rakentuminen. Teoksessa: V-M. Ulvinen (toim.) Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevan tutkimuksen mahdollisuudet. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Vilka, H. (2010). Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Juva.
- Vilkko-Riihelä, A. (1999). Psyhyke: psykologian käsikirja. Porvoo: WSOY
- Virtanen, I. (2018). Nuorten miesten haavoittuvaisuus ja tuki ystävyysuhteissa. Teoksessa Poikatuutkimus. Nuorisotutkimusseura. Tampere: Vastapaino.
- Way, N. (2011). Deep secrets: Boy’s friendships and the crisis of connection. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Liite 1

Tutkimusprosessin ajatuskartta

Tutkimustehtävä: Koota tietoa sukupuolen vaikutuksesta nuorten sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyen.
Tutkimuksen kohde: Jo olemassa oleva kirjallisuus ja luotettavat tutkimukset koskien nuorten syrjäytymistä ja sosiaalista syrjäytymistä etenkin kotimaassa
Tutkimusongelma: Miten sukupuoli vaikuttaa nuoren (ikävaihe ja kehitystehtävät huomioiden) sosiaaliseen syrjäytymiseen vai vaikuttaako mitenkään? Eroavatko vaikutukset sukupuolten välillä?
Tutkimuskysymykset: Millaisia vaikutuksia sukupuolella on nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen? Miten vaikutukset eroavat sukupuolten välillä?
Aineisto ja menetelmä: Systemaattista kirjallisuuskatsausta koskeva metodikirjallisuus 1. Teoreettinen viitekehys: Nuoruutta-, sukupuolta-, syrjäytymistä-, ja sosiaalista syrjäytymistä koskeva kirjallisuus 2. Aineisto: Nuorten syrjäytymistä ja sosiaalista syrjäytymistä koskeva aineisto, mies- ja naistapaista syrjäytymistä sekä muunsukupuolisten syrjäytymistä koskeva aineisto
Kriittisen tulkitsevan synteessin tulos: Koottua tietoa nuoren sosiaalisesta syrjäytymisestä ja syrjäytymisprosesseista Suomessa lähihistoriasta tähän päivään, aiemman aiheeseen liittyvän tutkimustiedon ja kirjallisuuden tuominen samoihin kansiin, tietoa mies- ja naistapaisesta sosiaalisesta syrjäytymisestä sekä muunsukupuolisten sosiaalisesta syrjäytymisestä, tietoa sukupuolen vaikutuksesta nuoren sosiaalisen syrjäytymisenprosesseihin ja syrjäytymiseen
Tutkimuksen päätelmät: Sukupuolen merkitys nuoren vertaissuhteiden ulkopuolelle/ulkoreunoille jäämisestä – ja vaikutus nuoren syrjäytymiseen sosiaalisesti
Tulosten reflektointi: Millaisia näkökulmia tutkimuksen tulokset antavat koskien sukupuolen vaikutusta nuorten sosiaaliseen syrjäytymiseen sekä miten tuloksia voi hyödyntää nuorten syrjäytymistä koskevassa tutkimuksessa ja syrjäytymisenvastaisessa työssä

Liite 2

Aineistoon valikoituneet tutkimukset tiiviisti.

Julkaisun nimi, tekijät, julkaisuvuosi sekä julkaisutiedot	Julkaisun aihe ja pääsisällöt	Julkaisusta saadut tutkimustulokset suhteessa tutkimuskysymyksiin
<p>Harinen, P. (2008). Hyvä, paha yksinäisyys – itsellisyys, yksinäisyys ja ystävyys myöhäisnuoruudessa. Teoksessa Autio Minna, Eräranta Kirsi & Myllyniemi Sami (toim.) (2008) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 84, Helsinki.</p>	<p>-Nuoruus ja yksinäisyys ennakoivat ”huonoa” tulevaisuutta. -Työttömyydellä ja koettulla yksinäisyydellä yhteys</p>	<p>- Negatiivinen yksinäisyys uhka erityisesti pojille ja miehille. -Nuoret miehet kokevat yksinäisyyttä useammin kuin nuoret naiset -Nuorten miesten läheisille ja levollisille ystävyssuhteille vain vähän tilaa vs. naisten paras kaveri-instituutio.</p>
<p>Honkasalo, V. & Salo, A. (2014). Sateenkaarinuorten vapaa-aika ja yhdenvertaisuus. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Nuorisosiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusverkosto.</p>	<p>-Nuoret kokevat eniten syrjintää koulussa, ja toiseksi eniten ”kadulla”. -Nuori voi kokea normaatiivisen ympäristön ulosulkevana, vaikkei henkilön kohdistuvaa suoraan kiusaamista esiintyisi, vaan syrjintä tapahtuu epäsuorasti vahvojen sukupuolinormien välityksellä. Esimerkiksi asenteet ja kielenkäyttö.</p>	<p>-Kiusaaminen ja syrjintä on yleisempää vähemmistöjä (esim. sukupuoli-identiteetti) kohtaan. -Transnuoret kokevat itsensä yksinäisiksi huomattavasti useammin kuin cis-nuoret. -Tytöt kertovat poikia enemmän kohdanneensa syrjintää sukupuolensa ja suuntautumisen takia. -Syrjintäkokemukset vahvasti sukupuolittuneita</p>
<p>Huotari, K. Törmä, S. & Tuokkola, K. (2010). Syrjintä koulutuksessa ja vapaaajalla: erityistarkastelussa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjintäkokemukset toisen asteen oppilaitoksissa:</p>	<p>-Syrjintä yleensä perustuu sellaisiin henkilöön ominaisuuksiin, joihin hän ei voi vaikuttaa, kuten ikä tai sukupuoli. -Syrjinnän on todettu olevan yhteydessä esimerkiksi syrjäytymiseen, vieraantumiseen ja</p>	<p>-Pojat kokevat kiusaamista hiekan enemmän kuin tytöt. -Tytöjen kohdalla kiusaaminen on usein henkistä ja epäsuoraa, pojilla fyysistä ja omaisuuteen liittyvää kiusaamista. -Nettikiusaamista kokevat eniten yläkouluikäiset tytöt.</p>

<p>Syrjintäselvitys 2010. Helsinki: Sisäasiainministeriö.</p>	<p>psykkiseen pahoinvointiin. -Koulukiusaaminen on yksi koulutuksessa esiintyvä välittömän syrjinnän ilmenemismuoto.</p>	<p>-Kiusaamisen uhreista maahanmuuttajataustaistenpoikien tilanne on maahanmuuttajataustaisia tyttöjä tukalampi. -Monet koulukiusaamiseen liittyvät tutkimukset jättävät sukupuoleen liittyvän kiusaamisen huomiomatta. Esimerkiksi transnuoret omaavat kokemuksia kouluväkivallasta ja nimittelystä juuri sukupuolen vuoksi.</p>
<p>Kivijärvi, A., & Mathias, K. (2018). Paljon puhuttu, vähän tutkittu – maahanmuuttajataustaisia poikia ja nuoria miehiä koskeva tutkimus Suomessa. Teoksessa Poikatutkimus. Nuorisotutkimusseura. Tampere: Vastapaino.</p>		<p>-Maahanmuuttajataustaiset pojat kokevat verrattain paljon koulukiusaamista ja fyysisen väkivallan uhkaa. -Pojilta edellytetään rajuakin kielenkäyttöä ja loukkausten kestämistä, jos tähän ei kykeneen menettää asemia poikahierarkiassa. -Maahanmuuttajataustaiset kokevat enemmän syrjintää kuin kansalliset. Maahanmuuttajataustaisilla pojilla vaikeuksia tustua kantaväestöön kuuluviin poikiin. Maahanmuuttajataustaisilla tytöillä yhtä suuria haasteita ei ole.</p>
<p>Komsi, L. (2008). Poikien ominaisuuksien erityispiirteet, vaihtelu ja koulusuoriutuminen: tutkimuskatsaus. Teoksessa Cacciatore, R., Koiso-Kanttila, S. Pelastakaa pojat! Jyväskylä: Minerva.</p>		<p>-Pojilla on enemmän laajempaa vaihtelua esimerkiksi impulsiivisuudessa, itsesäätelyssä ja ujoudessa kuin tytöillä. -Tytöjen minäkuvasta ja itseluottamuksesta ollaan huolestuneempia.</p>
<p>Laine, K. (2005). Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava.</p>	<p>-Epäsosiaaliset ja itsehallinnaltaan heikot joutuvat usein torjutuiksi. Torjutut voidaan jakaa aggressiivisiin ja syrjäänvetäytyviin. Etenkin</p>	<p>-Poikien torjunta yleisempää kuin tyttöjen.</p>

	<p>aggressiivinen käyttäytyminen vaikeuttaa hyväksytyksi tulemistä vertaisryhmässä.</p>	<p>-Eryteisesti aggressiiviset ja torjutut pojat moniongelmaisia. Moniongelmaisuus voi johtaa syrjäytymiseen.</p> <p>-Etenkin kiusatut pojat ovat usein ikätovereitaan epävarmempia.</p>
	<p>-Ystävättä jääminen, kiusaaminen ja ahdistuneisuus olivat yleisempiä ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajilla. Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajanuoret ovat selvästi muita nuoria yleisemmin vailla yhtään läheistä ystävää</p>	<p>-Pojilla läheisen ystävän puute oli tyttöjä yleisempää. Eri kouluasteilla ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajapoista noin 23–29 ja -tytöistä 10–16 prosenttia ilmoittaa, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää, jonka kanssa voisi keskustella luottamuksellisesti omista asioista.</p> <p>-Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajanuoret joutuvat selvästi muita useammin myös koulukiusatuiksi.</p> <p>-Poikia kiusattiin tyttöjä yleisemmin.</p> <p>-Eri kouluasteilla ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajapoista 12–21 ja -tytöistä 6–14 prosenttia kertoo joutuneensa viikoittain kiusatuksi koulussa.</p> <p>-Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajatytöillä on muita yleisemmin ahdistuneisuutta riippumatta kouluasteesta. Tyttöjen ahdistuneisuus on yleisempää kuin poikien.</p> <p>-Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajatytöistä 23–26 prosenttia raportoi kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta. Vastaava osuus ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajapoista oli 16–21 prosenttia.</p>

<p>Myrskylä, P. (2012.) Hu-kassa -Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva-analyysi No 19. Elinkeinoelämän valtuuskunta. Helsinki.</p>		<p>-Syrjäytyminen on erityisesti nuorten miesten ongelma. Vuonna 2010 kaksi kolmasosa syrjäytyneistä nuorista oli miehiä. -Etenkin poikien yksinjäminen on nähty olevan merkittävä huono-osaisuutta ja syrjäytymistä ennustava riskitekijä.</p>
<p>Pörhölä, M. (2008). Koulu-kiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä. Miten käy kiusatun ja kiusaajan vertaissuhteille? Teoksessa Autio Minna, Eräranta Kirsi & Myllyniemi Sami (toim.) (2008) Polari-soituvu nuoruus? Nuorten elinolosuhteet vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 84, Helsinki.</p>	<p>-Vertaissuhteiden ongelmat voivat johtaa sos. syrjäytymiseen ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. -Kiusatuilla haasteita myöhemmin elämässä jaksamisessa, kiusaajilla tuhoisaa käytöstä muita ihmisiä ja yhteiskuntaa kohtaan.</p>	<p>-Toisia kiusanneilla oppilailla huomattu henkisen hyvinvoinnin ongelmia, kuten myös kiusatuilla. Miespuolisilla kiusaajilla näitä ongelmia vielä myös nuorena aikuisena. Sekä kiusanneilla, että kiusatuilla pojilla myöhemmin erityisesti antisosiaalisia persoonallisuushäiriöitä. -Kiusatuilla pojilla ja nuorilla miehillä läheisyyden pelkoa ja seurustelusuhteisiin liittyvää lamaannuttavaa ujoutta. Riski joutua kiusatuksi myös työelämässä. -Tytöissä suurimmat vertaissuhteiden ongelmat kiusatuilla tytöillä. Pojilla sellaisilla, jotka olivat sekä kiusaajia että uhreja. -Kiusaaminen poikien kohdalla ei ehkä johda yhtä kokonaisvaltaiseen hyljeksimiseen kuin tytöillä.</p>
<p>Rönkä, A. (1999). Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen – ongelmien kasautumisen kolme väylää. Teoksessa: M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot.</p>	<p>-Ongelmien kasautumisilmiö alkaa jo lapsuudessa ja on ylisukupolvista. -Tutkii onko ongelmien kasautuminen erilaista naisilla ja miehillä. -Pohtii, viittaako sukupuolten välinen ero vaikeuksiin reagoimisessa biologisiin tekijöihin vai kasvatuksen ja sosiaalisten odotusten eroihin.</p>	<p>-Riskitekijät sos. syrjäytymiselle ja sosiaalisen selviytymisen ongelmien kasautuminen on yleisempää miehillä kuin naisilla. -Tytöt ja pojat reagoivat elämäntilanteisiin eri tavoin. Tämä suuntaa tyttöjen ja poikien kehitystä eri poluille. Pojille ominaista on ulospäin suuntautuneet käytösongelmat. Tytöillä enemmän sisäänpäin suuntautuneisuutta.</p>

<p>https://tietoanuo-rista.fi/wp-content/uploads/2013/05/13holttomasta_hallittuun.pdf</p>		<p>-Ahdistuneisuus ja aktiivisuuden puute haittaa tyttöjen sosiaalista selviytymistä. -Poikien elämässä enemmän tekijöitä, jotka vahvistavat ongelmien kasautumista ja pysyvyyttä.</p>
<p>Suhonen, S. (2014). Sukupuolen määrittelyn käytännöt ja itsenään elämisen mahdollisuudet. Teoksessa Gissler, Kekkonen, Känkänen, Muranen, Wrede-Jäntti (toim.) Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot-vuosikirja. THL & Nuorisotutkimusseura.</p>	<p>-Jos nuori joutuu kantamaan itseään koskevaa salaisuutta, se vaikuttaa hänen omaan psyykkiin kehitykseensä ja ihmissuhteisiin.</p>	<p>-Sukupuolivähemmistöt ovat erityisen alttiita syrjinnälle, kiusaamiselle ja häirinnälle. -Sateenkaarinuoret voivat huommin kuin cis-nuoret, ja he kohtaavat monenlaista syrjintää, joka vaikuttaa hyvinvointiin. -Transnuoret kertovat usein olevansa yksinäisiä, ja heistä 88 % on koulussa kohdannut epäasiallista kohtelua, kiusaamista, uhkailua, häirintää ja kouluväkivaltaa. Oppilaitoksissa sama prosenttiosuus on 90 %.</p>
<p>Virtanen, I. (2018). Nuorten miesten haavoittuvaisuus ja tuki ystävyysuhteissa. Teoksessa Poikatutkimus (pp.239–260) Nuorisotutkimusseura. Tampere: Vastapaino.</p>	<p>-Ystävät yhtä tärkeitä sukupuolesta riippumatta. -Tutkimustuloksia tulee tarkastella erityisen kriittisesti silloin, kun ne ryhmittävät yksilöiden ystävyyskokemukset puhtaasti biologisen sukupuolen mukaan.</p>	<p>-Nuorten miesten tarvetta yhteensuuluvuuteen on pidetty toissijaisena verrattuna nuorten naisten haluun liittyä toisiin. -Kun nuorten miesten ja naisten ystävyysuhteita on verrattu, on korostettu naisten suhteiden läheisyyttä ja tunteista puhumisen taitoja. -Aiemmat tutkimukset viittaneet siihen, että side naisten välillä vahvempi kuin side miesten välillä. Ei kuitenkaan tarkoita sitä, että pojilla ja nuorilla miehillä ei olisi merkityksellisiä tai läheisiä ihmisuhteita. -Kavereiden keskuudessa poikien välittäminen voi kytkeytyä sosiaalisen aseman tavoitteluun ja ilmetä jopa väkivaltaisena käyttäytymisenä. Suhde toisiin saattaa joutua arvioinnin tai hyökkäyksen</p>

		<p>kohteeksi esimerkiksi silloin, kun pojan käytös ei sovi maskuliiniseen normistoon.</p> <p>-Nuorten miesten ja naisten tuen antamisen tavoitteita vertailevassa tutkimuksessa miehet antavat naisille monipuolisempaa ja hienovaraisempaa tukea, kuin samassa tilanteessa oleville miehille.</p> <p>-Sukupuolikoodisto ja sosiaalinen paine rajoittavat erityisesti nuorten miesten vuorovaikutussuhteiden ylläpidon strategioita.</p>
--	--	--